ΣΧΟΛΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
78η ΕΣ ΦΔΠ

ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

«Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ»

ΤΟΥ
ΣΧΗ (ΤΘ) ΚΑΤΣΑΜΠΟΥΛΑ ΦΩΤΙΟΥ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΥΦΑΝΤΗΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΤΕΙΟΥ

17 ΜΑΡ 2026

ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

«Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ»

Η διατριβή εξετάζει την ευρωπαϊκή πολιτική διεύρυνσης προς τα Δυτικά Βαλκάνια ως μηχανισμό θεσμικού μετασχηματισμού και περιφερειακής σταθεροποίησης, σε ένα περιβάλλον αυξημένης γεωπολιτικής ρευστότητας, ανταγωνισμού εξωτερικών δρώντων και εσωτερικής κόπωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι στη διεύρυνση. Κεντρικό ερώτημα αποτελεί το πώς και υπό ποιες προϋποθέσεις η πολιτική διεύρυνσης μπορεί να διατηρήσει τη μετασχηματιστική της ισχύ στα Δυτικά Βαλκάνια, καθώς και ποιοι παράγοντες περιορίζουν ή ενισχύουν την αποτελεσματικότητά της, τόσο στο θεσμικό επίπεδο όσο και στο επίπεδο ασφάλειας και σταθερότητας.

Η ανάλυση στηρίζεται σε ποιοτική και συγκριτική μεθοδολογία. Συνδυάζει το θεωρητικό πλαίσιο των θεωριών ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, της πολιτικής αιρεσιμότητας, της ευρωπαϊκοποίησης και της κανονιστικής ισχύος με την εμπειρική αξιολόγηση της προόδου των χωρών της περιοχής. Βασικές πηγές αποτελούν τα θεσμικά κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΝΑΤΟ, οι Εκθέσεις Προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την περίοδο 2024–2025, καθώς και η σχετική διεθνής και ελληνική βιβλιογραφία.

Στο πρώτο μέρος αναπτύσσεται το θεωρητικό πλαίσιο της ευρωπαϊκής διεύρυνσης, αξιοποιώντας θεωρίες ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ευρωπαϊκοποίησης και διεθνών σχέσεων. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην πολιτική αιρεσιμότητας και στο μοντέλο εξωτερικών κινήτρων, καθώς και στη διάκριση μεταξύ τυπικής συμμόρφωσης και ουσιαστικής θεσμικής εσωτερίκευσης. Παράλληλα, αναλύεται η διαλεκτική μεταξύ κανονιστικής ισχύος και ρεαλιστικής προσέγγισης, καταδεικνύοντας ότι στη διεύρυνση οι δύο λογικές αλληλοτροφοδοτούνται: η Ευρωπαϊκή Ένωση προβάλλει κανόνες και αξίες εντός ενός πλαισίου ασύμμετρης ισχύος, ενώ η αιρεσιμότητα λειτουργεί ταυτόχρονα ως κανονιστικός και ως γεωπολιτικός μηχανισμός.

Στο δεύτερο μέρος εξετάζεται η ιστορική εξέλιξη της ευρωπαϊκής πολιτικής για τα Δυτικά Βαλκάνια: από τη Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης και τη Σύνοδο Κορυφής της Θεσσαλονίκης (2003) έως τη νέα μεθοδολογία διεύρυνσης (2020), τη Διαδικασία του Βερολίνου και τη Διευκόλυνση Μεταρρυθμίσεων και Ανάπτυξης (6 δισ. ευρώ, 2024–2027). Τεκμηριώνεται η μετάβαση από μια προσέγγιση εστιασμένη στη σταθεροποίηση σε μια πολυεπίπεδη στρατηγική που συνδυάζει θεσμική αιρεσιμότητα, σταδιακή οικονομική ενσωμάτωση και γεωπολιτική λογική, ιδίως μετά τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία.

Στο τρίτο μέρος πραγματοποιείται συγκριτική αξιολόγηση της προόδου ανά χώρα, με βάση δείκτες θεσμικής συμμόρφωσης, ουσιαστικής εφαρμογής, πολιτικής βούλησης και ευρωπαϊκής επιρροής. Προκύπτουν τρεις κατηγορίες: προηγμένες υποψήφιες χώρες (Μαυροβούνιο, Αλβανία), χώρες με γεωπολιτική αμφισημία και εργαλειακή συμμόρφωση (Σερβία) και δομικά εμποδιζόμενες περιπτώσεις (Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κόσοβο), ενώ η Βόρεια Μακεδονία αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα πολιτικοποίησης της ενταξιακής διαδικασίας μέσω διμερών βέτο. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στον ρόλο της Ελλάδας ως κράτους-μέλους της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, η οποία δρα ως περιφερειακός παράγοντας σταθερότητας μέσω διπλωματικών πρωτοβουλιών, ενεργειακών υποδομών (IGB, FSRU Αλεξανδρούπολης, Λιμένας Θεσσαλονίκης) και στήριξης της ευρωατλαντικής ενσωμάτωσης της περιοχής.

Τα συμπεράσματα υποστηρίζουν ότι η ευρωπαϊκή προοπτική των Δυτικών Βαλκανίων παραμένει αναντικατάστατο εργαλείο θεσμικού μετασχηματισμού και σταθεροποίησης. Η αποτελεσματικότητά της, ωστόσο, εξαρτάται από την αξιοπιστία της πολιτικής αιρεσιμότητας, τον περιορισμό της πολιτικοποίησης και της ενταξιακής κόπωσης, τη μετάβαση από την τυπική συμμόρφωση προς ουσιαστική θεσμική εσωτερίκευση και τη διατήρηση στρατηγικής συνοχής εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών-μελών της. Για την Ελλάδα, η ενεργός συμμετοχή σε αυτή τη διαδικασία αποτελεί ταυτόχρονα ευρωπαϊκή δέσμευση και εθνικό στρατηγικό συμφέρον.

Αριθμός Λέξεων: 478

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

Σχης (ΤΘ) Φώτιος Κατσάμπουλας
Σπουδαστής ΣΕΘΑ 78ης ΕΣ ΦΔΠ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 1

ΣΚΟΠΟΣ 2

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ 2

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ 3

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ - ΔΟΜΗ 4

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ 5

1.1 Θεωρίες Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και Διεύρυνση 5

1.2 Πολιτική Αιρεσιμότητας και Μοντέλο Εξωτερικών Κινήτρων 5

1.3 Ευρωπαϊκοποίηση και Θεσμική Εσωτερίκευση 6

1.4 Δημοκρατική Μετάβαση, Κράτος Δικαίου και Θεμελιώδη 6

1.5 Κανονιστική Ισχύς Έναντι Ρεαλιστικής Προσέγγισης 7

1.5.1 Η Κανονιστική Ισχύς ως Αναλυτικό Πλαίσιο 7

1.5.2 Η Ρεαλιστική Ανάγνωση: Η Ισχύς Πίσω από τους Κανόνες 7

1.5.3 Η Σύνθεση Κανονιστικής Ισχύος και Στρατηγικών Συμφερόντων στη Διεύρυνση 8

1.6 Αξιοπιστία και Πολιτικοποίηση της Διαδικασίας 9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ 11

2.1 Από την Αποσπασματική Διαχείριση στη Θεσμική Αγκύρωση 11

2.2 Η Σύνοδος της Θεσσαλονίκης και η Κατοχύρωση της Ευρωπαϊκής Προοπτικής 12

2.3 Διαφοροποίηση Ταχυτήτων και Εστίαση στα Θεμελιώδη 12

2.4 Ενταξιακή Κόπωση και Πολιτικοποίηση της Διαδικασίας 13

2.5 Η Γεωπολιτική Διάσταση της Διεύρυνσης 13

2.6 Το Growth Plan και η Νέα Οικονομική Λογική 14

2.7 Συνολική Αποτίμηση 14

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΈΝΤΑΞΗΣ: ΘΕΣΜΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗΣ 15

3.1 Τα Κριτήρια της Κοπεγχάγης ως Θεσμικό Πλαίσιο Ένταξης 15

3.2 Η Προσέγγιση “Fundamentals First” και η Εμβάθυνση της Θεσμικής Αιρεσιμότητας 16

3.3 Μηχανισμοί Παρακολούθησης και Εκθέσεις Προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 17

3.4 Ουσιαστική ή Εργαλειακή Συμμόρφωση; Η Ποιότητα της Θεσμικής Προσαρμογής 20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΚΑΙ ΓΕΩΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ 23

4.1 Μηχανισμοί Προενταξιακής Στήριξης (Instrument for Pre-Accession Assistance – IPA) 23

4.2 Το Οικονομικό και Επενδυτικό Σχέδιο για τα Δυτικά Βαλκάνια (2020–2024) 24

4.3 Ρόλος της Κοινωνίας των Πολιτών και Θεσμική Μεταρρύθμιση 26

4.4 Η Γεωοικονομική Διάσταση και Εξωτερικοί Δρώντες στα Δυτικά Βαλκάνια 28

4.4.1 Ρωσία: Ενεργειακή Εξάρτηση και Πολιτική Επιρροή 28

4.4.2 Κίνα: Οι Νέοι Δρόμοι του Μεταξιού και η Πρόκληση στο Ευρωπαϊκό Μοντέλο 29

4.4.3 Τουρκία: Η νέα βαλκανική πολιτική 30

4.4.4 Η ΕΕ ως Κυρίαρχος Δρων 30

4.4.5 Συγκριτική αξιολόγηση 31

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΟΟΔΟΥ ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ 33

5.1 Προηγμένες Υποψήφιες Χώρες 33

5.2 Υποψήφιες με Σύνθετη Πολιτική Δυναμική 35

5.3 Δυνητικά Υποψήφιες και Θεσμικά Εύθραυστες Περιπτώσεις 37

5.4 Συγκριτική Αποτίμηση 38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ 41

6.1 Εσωτερικές Θεσμικές Αδυναμίες 41

6.2 Διμερείς Διαφορές και Πολιτικοποίηση της Διαδικασίας 41

6.3 Η Ευρωατλαντική Διάσταση και ο Ρόλος του ΝΑΤΟ 42

6.4 Εξωτερικοί Δρώντες και Γεωπολιτικός Ανταγωνισμός 42

6.5 Η Ελλάδα ως Περιφερειακός Παράγοντας στο Πλαίσιο της Διεύρυνσης 43

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 47

ΕΠΙΛΟΓΟΣ 48

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α» Πηγές – Βιβλιογραφία Α-1

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β» Πίνακας Συγκριτικής Αξιολόγησης Δεικτών Συμμόρφωσης Χωρών Δυτικών Βαλκάνιων Β-1

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Γ» Χρονολόγιο Ενταξιακής Πορείας Χωρών Δυτικών Βαλκανίων Γ-1

ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

Σχης (ΤΘ)
Κατσάμπουλας Φώτιος
του Κωνσταντίνου (ΑΜ:54414)
Σπουδαστής ΣΕΘΑ 78ης ΕΣ ΦΔΠ
Αθήνα,17 Μαρ 26

ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πολιτική διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνιστά διαχρονικά έναν από τους βασικούς μηχανισμούς διαμόρφωσης του ευρωπαϊκού πολιτικού και γεωστρατηγικού χώρου. Από τη διεύρυνση προς τη Νότια Ευρώπη έως τη μεγάλη ανατολική επέκταση του 2004–2007, η Ένωση αξιοποίησε την προοπτική ένταξης ως εργαλείο πολιτικής σταθεροποίησης, και θεσμικής σύγκλισης (Vachudova, 2005). Η διεύρυνση δεν αποτελεί απλώς διοικητική διαδικασία ένταξης νέων κρατών σε ένα θεσμικό σύστημα (Schimmelfennig & Sedelmeier, 2005), αλλά στρατηγική επιλογή που συνδέει τη σταθερότητα της περιφέρειας με την εσωτερική συνοχή και τη γεωπολιτική θέση της Ένωσης.

Στην περίπτωση των Δυτικών Βαλκανίων, η στρατηγική σημασία της διεύρυνσης είναι εντονότερη. Η περιοχή συνιστά γεωγραφική συνέχεια της Ένωσης και ταυτόχρονα ιστορικό πεδίο αστάθειας. Οι συγκρούσεις της δεκαετίας του 1990 κατέδειξαν ότι η απουσία θεσμικής αγκύρωσης οδηγεί σε ανασφάλεια με άμεσες επιπτώσεις για το ευρωπαϊκό σύστημα. Η Σύνοδος Κορυφής της Θεσσαλονίκης (2003) αναγνώρισε ρητά ότι το μέλλον των Δυτικών Βαλκανίων βρίσκεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Council of the European Union, 2003), θεμελιώνοντας πολιτική δέσμευση με στρατηγική διάσταση. Ωστόσο, η διεύρυνση προς τα Δυτικά Βαλκάνια δεν εξελίσσεται σε κενό στρατηγικό περιβάλλον. Η πολιτική αιρεσιμότητας[1] λειτουργεί αποτελεσματικά μόνο όταν η προοπτική ένταξης είναι αξιόπιστη και η Ένωση εμφανίζει εσωτερική συνοχή. Η παρατεταμένη διάρκεια της διαδικασίας, η πολιτικοποίηση διμερών διαφορών και η ενταξιακή κόπωση έχουν περιορίσει την ισχύ του κινήτρου ένταξης (Noutcheva, 2012). Παράλληλα, η ενεργός παρουσία εξωτερικών δρώντων, ιδίως της Ρωσίας, Κίνας και Τουρκίας, μεταβάλλει το περιβάλλον επιρροής.

Το περιβάλλον εντός του οποίου εξελίσσεται η ευρωπαϊκή πολιτική στα Δυτικά Βαλκάνια έχει, ωστόσο, μεταβληθεί σημαντικά. Η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία το 2022 επανάφερε τη γεωπολιτική διάσταση της διεύρυνσης στο

[1] Αιρεσιμότητα: Η αρχή σύμφωνα με την οποία η πρόοδος της ενταξιακής διαδικασίας εξαρτάται από την πλήρωση συγκεκριμένων πολιτικών, θεσμικών και οικονομικών προϋποθέσεων που θέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση.

επίκεντρο της ευρωπαϊκής στρατηγικής. Η σταθερότητα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης δεν αφορά πλέον μόνο θεσμική σύγκλιση, αλλά και την αποτροπή δημιουργίας ζωνών αμφισβητούμενης επιρροής. Σε αυτό το πλαίσιο, η διεύρυνση λειτουργεί ταυτόχρονα ως μηχανισμός μετασχηματισμού και ως εργαλείο γεωπολιτικής ανάσχεσης. Η συμμετοχή ορισμένων κρατών των Δυτικών Βαλκανίων στο ΝΑΤΟ ενισχύει περαιτέρω τη στρατηγική διάσταση της ευρωατλαντικής[2] ενσωμάτωσης. Η ασφάλεια προηγείται συχνά της θεσμικής ολοκλήρωσης, δημιουργώντας διττή αρχιτεκτονική: συλλογική άμυνα μέσω ΝΑΤΟ και θεσμική μεταρρύθμιση μέσω ΕΕ (ΝΑΤΟ, 2022). Η συνάρθρωση αυτών των δύο πυλώνων επηρεάζει καθοριστικά τη σταθερότητα της περιοχής.

Στο περιβάλλον αυτό, η Ελλάδα δεν αποτελεί απλό παρατηρητή. Ως κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΝΑΤΟ, με άμεση γεωγραφική εγγύτητα και ιστορική εμπλοκή στην περιοχή, διαθέτει στρατηγικό συμφέρον στη διαμόρφωση σταθερού και θεσμικά εναρμονισμένου βαλκανικού περιβάλλοντος. Η ελληνική συμβολή στη Σύνοδο Θεσσαλονίκης και η ενεργός συμμετοχή σε περιφερειακές πρωτοβουλίες καταδεικνύουν ότι η διεύρυνση συνδέεται άμεσα με την εθνική στρατηγική.

Η παρούσα διατριβή επιδιώκει να απαντήσει στο ακόλουθο κεντρικό ερώτημα:

Πώς και υπό ποιες προϋποθέσεις η πολιτική διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης λειτουργεί ως μηχανισμός θεσμικού μετασχηματισμού και περιφερειακής σταθεροποίησης στα Δυτικά Βαλκάνια, και ποιοι παράγοντες περιορίζουν ή ενισχύουν την αποτελεσματικότητά της;

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσας διατριβής είναι η αποτίμηση της πολιτικής διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τα Δυτικά Βαλκάνια ως μηχανισμού θεσμικού μετασχηματισμού και εργαλείου περιφερειακής σταθεροποίησης, η αξιολόγηση των ορίων της πολιτικής αιρεσιμότητας και η εξέταση της γεωπολιτικής διάστασης της διαδικασίας στο πλαίσιο της ευρωατλαντικής αρχιτεκτονικής ασφάλειας. Παράλληλα, αναλύεται ο ρόλος της Ελλάδας ως κράτους-μέλους της ΕΕ και του ΝΑΤΟ στη διαμόρφωση της περιφερειακής σταθερότητας.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Η ανάλυση της παρούσας διατριβής εδράζεται στις ακόλουθες προϋποθέσεις:

[2] Ευρωατλαντική ενσωμάτωση: Η διαδικασία ένταξης κρατών σε θεσμούς συλλογικής ασφάλειας και συνεργασίας της Δύσης, κυρίως την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΝΑΤΟ.

α. Η ευρωπαϊκή προοπτική των Δυτικών Βαλκανίων εκτιμάται ότι θα διατηρηθεί ως επίσημη στρατηγική επιλογή της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την επόμενη περίοδο.

β. Η πολιτική αιρεσιμότητας της Ένωσης δύναται να επηρεάσει τη συμπεριφορά και τις μεταρρυθμιστικές επιλογές των υποψηφίων κρατών, χωρίς όμως να διασφαλίζει αυτομάτως πλήρη θεσμικό μετασχηματισμό.

γ. Η γεωπολιτική ρευστότητα στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης θα εξακολουθήσει να επηρεάζει τη δυναμική της διεύρυνσης.

δ. Η Ελλάδα θα διατηρήσει ενεργό ενδιαφέρον για την ευρωατλαντική ενσωμάτωση των Δυτικών Βαλκανίων, υπό την προϋπόθεση ότι αυτή δεν θίγει τα εθνικά της συμφέροντα.

ε. Οι ανωτέρω προϋποθέσεις αποτελούν παραδοχές εργασίας που επιτρέπουν τη συστηματική αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της πολιτικής διεύρυνσης.

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Η επίλυση του εξεταζόμενου προβλήματος επηρεάζεται από ένα σύνολο υπαρκτών και διαπιστώσιμων παραγόντων:

α. Το θεσμικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Συνθήκες, κριτήρια Κοπεγχάγης, νέα μεθοδολογία διεύρυνσης).

β. Η πρόοδος και τα ελλείμματα των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων, όπως αποτυπώνονται στις Εκθέσεις Προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

γ. Η ύπαρξη διμερών διαφορών μεταξύ κρατών-μελών της ΕΕ και υποψηφίων χωρών.

δ. Η συμμετοχή ορισμένων κρατών της περιοχής στο ΝΑΤΟ και η ευρωατλαντική αρχιτεκτονική ασφάλειας.

ε. Η ρωσική πολιτική επιρροή και η ενεργειακή εξάρτηση ορισμένων κρατών.

στ. Η κινεζική οικονομική παρουσία στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας “Belt and Road”[3].

ζ. Η περιφερειακή στρατηγική της Τουρκίας.

η. Οι επιπτώσεις του πολέμου στην Ουκρανία στο ευρωπαϊκό σύστημα ασφαλείας.

θ. Η ενεργειακή αναδιάταξη και οι νέοι διάδρομοι μεταφοράς ενέργειας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

ι. Η εσωτερική θεσμική συνοχή και μεταρρυθμιστική ικανότητα της ίδιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι παράγοντες αυτοί αποτελούν αντικειμενικές μεταβλητές που επηρεάζουν την εξέλιξη της ευρωπαϊκής πολιτικής στα Δυτικά Βαλκάνια και διαμορφώνουν το περιβάλλον εντός του οποίου αξιολογείται η αποτελεσματικότητά της.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ - ΔΟΜΗ

Η διατριβή ακολουθεί ποιοτική και συγκριτική προσέγγιση, βασιζόμενη στην ανάλυση θεσμικών κειμένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΝΑΤΟ, στη μελέτη των Εκθέσεων Προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2024–2025) και στη βιβλιογραφική επισκόπηση ακαδημαϊκών και αναλυτικών πηγών. Η μεθοδολογική προσέγγιση συνδυάζει θεωρητική ερμηνεία της πολιτικής διεύρυνσης, θεσμική ανάλυση της εφαρμογής της και συγκριτική αξιολόγηση της συμμόρφωσης των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων. Η ανάλυση παραμένει αποτιμητική και όχι προγνωστική.

Διαρθρώνεται σε τρία μέρη. Το πρώτο εξετάζει το θεωρητικό και ιστορικό πλαίσιο της πολιτικής διεύρυνσης. Το δεύτερο αναλύει τους θεσμικούς και οικονομικούς μηχανισμούς εφαρμογής της. Το τρίτο αποτιμά τη συγκριτική πρόοδο των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων, εξετάζει τις γεωπολιτικές μεταβλητές και αναδεικνύει τη στρατηγική διάσταση του ελληνικού ρόλου.

[3] Η Πρωτοβουλία «Belt and Road» (BRI), γνωστή και ως «Νέος Δρόμος του Μεταξιού», είναι ένα τεράστιο κινεζικό επενδυτικό πρόγραμμα υποδομών που εγκαινιάστηκε το 2013 από τον Xi Jinping. Στοχεύει στη σύνδεση Ασίας, Ευρώπης, Αφρικής και Λατινικής Αμερικής μέσω δικτύων μεταφορών, λιμανιών και αγωγών, ενισχύοντας το γεωοικονομικό και πολιτικό εκτόπισμα της Κίνας (ΟΔΕΘ, 2025).

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ

Η πολιτική διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί έναν από τους πιο σύνθετους μηχανισμούς εξωτερικής δράσης και θεσμικής ολοκλήρωσης στο σύγχρονο διεθνές σύστημα. Δεν πρόκειται απλώς για διαδικασία ένταξης νέων κρατών, αλλά για μηχανισμό μεταβολής πολιτικών δομών, εξαγωγής κανόνων και διαμόρφωσης γεωπολιτικών ισορροπιών. Για τον λόγο αυτό, η ανάλυσή της απαιτεί συνδυαστική αξιοποίηση θεωριών ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και διεθνών σχέσεων.

1.1 Θεωρίες Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και Διεύρυνση

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση έχει ερμηνευθεί μέσα από διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις, καθεμία από τις οποίες φωτίζει διαφορετικές πτυχές της πολιτικής διεύρυνσης. Ο νεολειτουργισμός (Haas, 1958) δείχνει τη δυναμική της θεσμικής διάχυσης (spillover), υποστηρίζοντας ότι η συνεργασία σε έναν τομέα δημιουργεί πιέσεις για περαιτέρω ενοποίηση. Αντίθετα, ο φιλελεύθερος διακυβερνητισμός (Moravcsik, 1998) αντιλαμβάνεται την ολοκλήρωση ως αποτέλεσμα στρατηγικών επιλογών κρατών που επιδιώκουν την προώθηση εθνικών συμφερόντων. Η πολιτική διεύρυνσης συνιστά ιδιαίτερη μορφή ολοκλήρωσης, καθώς δεν αφορά την εμβάθυνση μεταξύ υφιστάμενων μελών αλλά την επέκταση του θεσμικού και κανονιστικού πλαισίου σε νέα κράτη. Ενσωματώνει στοιχεία και των δύο θεωρητικών προσεγγίσεων: βασίζεται στη δύναμη των θεσμών και των κανόνων, ενώ ταυτόχρονα παραμένει υπό τον πολιτικό έλεγχο των κρατών-μελών.

Στην περίπτωση των Δυτικών Βαλκανίων, η εφαρμογή των θεωριών αυτών αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Η ένταξη εξελίσσεται σε μετασυγκρουσιακό περιβάλλον, όπου η κρατική συγκρότηση και η θεσμική σταθερότητα δεν έχουν πλήρως εδραιωθεί. Κατά συνέπεια, η διεύρυνση δεν αποτελεί απλή διοικητική διαδικασία συμμόρφωσης, αλλά πολιτική πράξη με άμεσες επιπτώσεις στην περιφερειακή ισορροπία ισχύος.

1.2 Πολιτική Αιρεσιμότητας και Μοντέλο Εξωτερικών Κινήτρων

Η πολιτική αιρεσιμότητας αποτελεί τον βασικό μηχανισμό μέσω του οποίου η Ευρωπαϊκή Ένωση επηρεάζει τα υποψήφια κράτη. Σύμφωνα με το μοντέλο των εξωτερικών κινήτρων (Schimmelfennig & Sedelmeier, 2005), η προοπτική ένταξης συνιστά αντάλλαγμα για την υιοθέτηση του ευρωπαϊκού κεκτημένου. Η λογική αυτή είναι κατ’ ουσία ορθολογική: Τα υποψήφια κράτη σταθμίζουν το πολιτικό κόστος μεταρρυθμίσεων έναντι του στρατηγικού οφέλους ένταξης. Η συμμόρφωση καθίσταται πιθανότερη όταν:

α. Η υπόσχεση ένταξης είναι αξιόπιστη.

β. Τα κριτήρια είναι σαφή και συνεπή.

γ. Η εφαρμογή τους είναι προβλέψιμη.

Η βιβλιογραφία επισημαίνει ότι η αποτελεσματικότητα της αιρεσιμότητας εξαρτάται κρίσιμα από την αντίληψη αξιοπιστίας της διαδικασίας (Vachudova, 2005). Όταν η ενταξιακή πορεία παρατείνεται ή πολιτικοποιείται, το κίνητρο αποδυναμώνεται και η συμμόρφωση τείνει να γίνεται επιλεκτική ή εργαλειακή (Noutcheva, 2012). Στα Δυτικά Βαλκάνια, όπου η διαδικασία χαρακτηρίζεται από μακρά διάρκεια και διαφοροποιημένες ταχύτητες, η διάσταση αυτή είναι καθοριστική.

1.3 Ευρωπαϊκοποίηση και Θεσμική Εσωτερίκευση

Η ευρωπαϊκοποίηση[4] περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο οι ευρωπαϊκοί κανόνες και πρακτικές ενσωματώνονται στα εθνικά πολιτικά συστήματα (Radaelli, 2003). Στο πλαίσιο της διεύρυνσης, η ευρωπαϊκοποίηση αποκτά εξωτερικό χαρακτήρα, καθώς προηγείται της ένταξης. Η μετασχηματιστική ισχύς της Ένωσης δεν περιορίζεται στη νομοθεσία, αλλά εκτείνεται στις διοικητικές πρακτικές, τις θεσμικές ισορροπίες και τις πολιτικές κουλτούρες (Vachudova, 2005). Ωστόσο, η εμπειρία δείχνει ότι η τυπική προσαρμογή δεν συνεπάγεται πάντοτε ουσιαστική εσωτερίκευση. Η διάκριση μεταξύ: νομοθετικής εναρμόνισης, πρακτικής εφαρμογής, θεσμικής εδραίωσης είναι κρίσιμη για την αποτίμηση της ενταξιακής πορείας των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων.

1.4 Δημοκρατική Μετάβαση, Κράτος Δικαίου και Θεμελιώδη

Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης[5] αποτελούν τον θεσμικό πυρήνα της πολιτικής διεύρυνσης. Η σταθερότητα των δημοκρατικών θεσμών και η λειτουργία κράτους δικαίου δεν είναι μόνο προϋποθέσεις ένταξης, αλλά και βασικοί παράγοντες μακροπρόθεσμης πολιτικής σταθερότητας. Η θεωρία της δημοκρατικής εδραίωσης (Linz & Stepan, 1996) υπογραμμίζει ότι η βιωσιμότητα των δημοκρατικών θεσμών εξαρτάται από τη θεσμική αυτονομία, τη νομιμοποίηση και τη διοικητική ικανότητα. Σε μετασυγκρουσιακά περιβάλλοντα, η διαδικασία αυτή είναι συχνά αργή και άνιση. Η στρατηγική «Fundamentals First» της Ευρωπαϊκής Ένωσης αντανακλά αυτή τη συνειδητοποίηση, δίνοντας προτεραιότητα στα κεφάλαια που αφορούν τη δικαιοσύνη και τα θεμελιώδη δικαιώματα (European Commission, 2018).

---

[4] Ευρωπαϊκοποίηση: Η διαδικασία μέσω της οποίας ευρωπαϊκοί κανόνες και πρακτικές ενσωματώνονται σε εθνικά συστήματα διακυβέρνησης.

[5] Κριτήρια Κοπεγχάγης: Πολιτικά, οικονομικά και θεσμικά κριτήρια ένταξης που υιοθετήθηκαν το 1993.

1.5 Κανονιστική Ισχύς Έναντι Ρεαλιστικής Προσέγγισης

Η θεωρητική ερμηνεία της πολιτικής διεύρυνσης δεν εξαντλείται στη νεολειτουργική δυναμική ή τον φιλελεύθερο διακυβερνητισμό. Μια τρίτη, ιδιαίτερα σημαντική, θεωρητική γραμμή αφορά τη σύγκρουση μεταξύ της «κανονιστικής ισχύος» (normative power) και της ρεαλιστικής ανάγνωσης της ευρωπαϊκής εξωτερικής δράσης. Η εν λόγω αντιπαράθεση είναι κεντρική για την κατανόηση της διεύρυνσης στα Δυτικά Βαλκάνια, καθώς η περιοχή αποτελεί πεδίο όπου οι δύο λογικές συγκρούονται και αλληλοδιαπλέκονται.

1.5.1 Η Κανονιστική Ισχύς ως Αναλυτικό Πλαίσιο

Η έννοια της «κανονιστικής ισχύος» (Manners, 2002) υποστηρίζει ότι η ΕΕ διαφοροποιείται από τους παραδοσιακούς δρώντες ισχύος (κράτη ή στρατιωτικές συμμαχίες) στο ότι η επιρροή της βασίζεται κυρίως στη μετάδοση κανόνων, αξιών και θεσμικών προτύπων. Δεν πρόκειται απλώς για ήπια ισχύ (soft power), η οποία λειτουργεί μέσω έλξης, αλλά για μια βαθύτερη ικανότητα, τη διαμόρφωση του πλαισίου εντός του οποίου ορίζεται τι θεωρείται «κανονικό» στη διεθνή πολιτική (Manners, 2002).

Στο πλαίσιο της διεύρυνσης, η κανονιστική ισχύς εκδηλώνεται μέσω της πολιτικής αιρεσιμότητας. Η ΕΕ δεν επιβάλλει μεταρρυθμίσεις με εξαναγκασμό, αλλά τις συνδέει με τη θεσμική ενσωμάτωση, προσφέροντας την προοπτική ένταξης ως κίνητρο προσαρμογής. Η μεταφορά κανόνων (rule transfer) στηρίζεται στο «μοντέλο εξωτερικών κινήτρων», σύμφωνα με το οποίο η αξιοπιστία της ενταξιακής προοπτικής αποτελεί αντάλλαγμα για τη θεσμική προσαρμογή των υποψηφίων χωρών (Schimmelfennig & Sedelmeier, 2005).

Ωστόσο, η κανονιστική προσέγγιση, στην καθαρή της μορφή, αντιμετωπίζει σημαντικές κριτικές. Ο Sjursen (2006) έθεσε εύστοχα το ερώτημα αν η ΕΕ αποτελεί πράγματι «κανονιστική δύναμη» ή αν η κανονιστικότητα συνιστα ρητορική κάλυψη για συμφέροντα ισχύος. Ο Hyde-Price (2006) υποστήριξε ότι η ΕΕ χρησιμοποιεί τους κανόνες ως εργαλεία δομικής ισχύος (structural power), δηλαδή ως μέσα διαμόρφωσης του εξωτερικού περιβάλλοντος σύμφωνα με τα στρατηγικά της συμφέροντα. Υπό αυτή την ανάγνωση, η αιρεσιμότητα δεν αποτελεί αμιγώς κανονιστική πράξη αλλά μηχανισμό προβολής ισχύος.

1.5.2 Η Ρεαλιστική Ανάγνωση: Η Ισχύς Πίσω από τους Κανόνες

Η ρεαλιστική προσέγγιση προσφέρει μια αντίθετη ανάγνωση, καθώς αντιλαμβάνεται τη διεύρυνση πρωτίστως ως γεωπολιτική πράξη. Η ΕΕ επεκτείνει τη ζώνη θεσμικής σταθερότητας στην περιφέρειά της όχι από αλτρουισμό αλλά για λόγους ασφάλειας και οικονομικής προβολής.

Η ελληνική βιβλιογραφία προσφέρει σημαντική συνεισφορά στο ζήτημα αυτό. Σύμφωνα με τον Υφαντή (2012) η κατανόηση των διεθνών σχέσεων δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από τη λογική της ισχύος, ακόμη και όταν αυτή εκφράζεται μέσω θεσμικών μηχανισμών. Η θέση αυτή έχει άμεση εφαρμογή στη διεύρυνση. Η πολιτική της αιρεσιμότητας δεν αναιρεί την ασύμμετρη σχέση μεταξύ Ένωσης και υποψηφίων κρατών, αλλά τη θεσμοποιεί. Η ΕΕ, ως ασύμμετρα ισχυρός δρων, καθορίζει τους όρους ένταξης χωρίς αυτοί να αποτελούν αντικείμενο ισότιμης διαπραγμάτευσης.

Στο ίδιο θεωρητικό μήκος κύματος, ο Κουσκουβέλης (2004), υπογραμμίζει ότι η ισχύς παραμένει κεντρική μεταβλητή ακόμη και σε πλαίσια θεσμικής συνεργασίας. Το εθνικό συμφέρον, η ισορροπία ισχύος και η στρατηγική αποτελούν παράγοντες που δεν υποκαθίστανται από τη θεσμική ολοκλήρωση αλλά ενσωματώνονται σε αυτήν. Στο ίδιο πνεύμα (Κουσκουβέλης, 2015) εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο η ΕΕ μετατρέπει τη θεσμική της δομή σε εργαλείο γεωπολιτικής προβολής

Ο Ήφαιστος (2001) εξετάζει τη σχέση μεταξύ ευρωπαϊκής άμυνας, ασφάλειας και πολιτικής ενοποίησης μέσα από ρεαλιστικό πρίσμα. Υποστηρίζει ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δεν υπερβαίνει τη λογική των κυρίαρχων κρατών αλλά αποτελεί πεδίο εκδήλωσής της: τα κράτη-μέλη μεταφέρουν αρμοδιότητες στους ευρωπαϊκούς θεσμούς στον βαθμό που αυτό εξυπηρετεί τα στρατηγικά τους συμφέροντα. Δεν πρόκειται μόνο για εθνικές προτιμήσεις που διαμορφώνονται ενδογενώς αλλά για στρατηγικές αξιολογήσεις σε ένα ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον.

1.5.3 Η Σύνθεση Κανονιστικής Ισχύος και Στρατηγικών Συμφερόντων στη Διεύρυνση

Η αντιπαράθεση μεταξύ κανονιστικής και ρεαλιστικής προσέγγισης δεν είναι κατ' ανάγκη αμοιβαίως αποκλειστική. Η εμπειρία της πολιτικής διεύρυνσης στα Δυτικά Βαλκάνια δείχνει ότι η ΕΕ λειτουργεί ταυτόχρονα ως φορέας κανονιστικών αξιών και ως στρατηγικός δρων, συνδυάζοντας τη μεταφορά κανόνων με γεωπολιτικούς υπολογισμούς (Noutcheva, 2009). Η διαδικασία της αιρεσιμότητας δεν αναπτύσσεται σε κενό ισχύος, αλλά στηρίζεται στη δομική οικονομική, θεσμική και πολιτική υπεροχή της Ένωσης.

Η εξάρτηση των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων από την ΕΕ, ως κύριου εμπορικού εταίρου, βασικού χρηματοδότη και μοναδικού πλαισίου θεσμικής ενσωμάτωσης, δημιουργεί συνθήκες ασύμμετρης αλληλεξάρτησης, οι οποίες ενισχύουν τη μετασχηματιστική επιρροή της ΕΕ. Ωστόσο, η αλληλεξάρτηση αυτή έχει σαφές ρεαλιστικό υπόβαθρο, καθώς η σταθεροποίηση της ευρωπαϊκής περιφέρειας περιορίζει άμεσα το κόστος ασφάλειας για την ίδια την Ένωση (Bechev, 2012).

Κατά την εκτίμηση του γράφοντος, η ιδιαιτερότητα αυτή εξηγεί γιατί η διεύρυνση κατάφερε ιστορικά να παράγει βαθύτερο μετασχηματισμό από κάθε άλλο εργαλείο ευρωπαϊκής ισχύος. Οι κανόνες υπηρετούν ταυτόχρονα τη σταθερότητα, η αιρεσιμότητα λειτουργεί ως μηχανισμός ισχύος, και η ένταξη αποτελεί ταυτόχρονα γεωπολιτική επιλογή. Η σύνθεση αυτή δεν αναιρεί τις εντάσεις μεταξύ κανονιστικής και ρεαλιστικής λογικής, αλλά δείχνει ότι στην περίπτωση της διεύρυνσης οι δύο λογικές αλληλοτροφοδοτούνται.

Η Σύνοδος Κορυφής της Θεσσαλονίκης (2003), θεμέλιο αναφοράς της πολιτικής διεύρυνσης, αποτυπώνει με χαρακτηριστικό τρόπο αυτή τη σύνθετη λογική. Η ελληνική προεδρία προώθησε τη δέσμευση υπέρ της ευρωπαϊκής προοπτικής των Δυτικών Βαλκανίων όχι μόνο ως κανονιστική επιλογή, αλλά και ως στρατηγική απόφαση σταθεροποίησης του βόρειου περιβάλλοντος της χώρας μέσω θεσμικής ενσωμάτωσης (Armakolas & Triantafyllou, 2020). Όπως υποστηρίζει ο Υφαντής (Ifantis & Triantaphyllou, 2008), οι ευρωπαϊκοί θεσμοί δεν αναιρούν τη γεωπολιτική λογική, αλλά λειτουργούν ως πλαίσια εντός των οποίων αυτή ασκείται και εξορθολογίζεται.

Η γεωπολιτική επαναφορά της διεύρυνσης μετά τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία το 2022 επιβεβαιώνει περαιτέρω τη συνύπαρξη κανονιστικών και στρατηγικών κινήτρων. Η χορήγηση καθεστώτος υποψήφιας χώρας στην Ουκρανία και τη Μολδαβία αποτέλεσε πρωτίστως γεωπολιτική απόφαση, η οποία ενσωματώθηκε σε κανονιστικό πλαίσιο ένταξης. Ενδεικτική είναι η δήλωση της Επιτρόπου Διεύρυνσης ότι η διεύρυνση συνιστά «γεωστρατηγική επένδυση» για μια ισχυρή και σταθερή Ευρώπη (European Commission, 2025a).

Η πολιτική διεύρυνσης δεν μπορεί να ερμηνευθεί μονοδιάστατα. Η κανονιστική ισχύς παραμένει θεμελιώδες χαρακτηριστικό της ΕΕ, καθώς η μεταφορά κανόνων, η θεσμική αιρεσιμότητα και ο εξευρωπαϊσμός παράγουν μετρήσιμα αποτελέσματα. Παράλληλα, όμως, η αποτελεσματικότητά τους εξαρτάται από τη δομική ισχύ της Ένωσης και τη γεωπολιτική αναγκαιότητα που καθιστά τη διεύρυνση στρατηγικό εργαλείο περιφερειακής σταθερότητας.

1.6 Αξιοπιστία και Πολιτικοποίηση της Διαδικασίας

Η αξιοπιστία της ενταξιακής προοπτικής αποτελεί κεντρική μεταβλητή της μετασχηματιστικής ισχύος. Όταν η διαδικασία γίνεται αντιληπτή ως πολιτικοποιημένη ή απρόβλεπτη, το κίνητρο συμμόρφωσης αποδυναμώνεται. Η πολιτικοποίηση της διεύρυνσης, μέσω διμερών διαφορών ή εσωτερικών αντιστάσεων κρατών-μελών, επηρεάζει την αντίληψη δικαιοσύνης και συνέπειας της διαδικασίας. Στην περίπτωση των Δυτικών Βαλκανίων, το στοιχείο αυτό καθίσταται κρίσιμο για την κατανόηση των διαφοροποιημένων επιδόσεων.

ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

2.1 Από την Αποσπασματική Διαχείριση στη Θεσμική Αγκύρωση

Η ευρωπαϊκή εμπλοκή στα Δυτικά Βαλκάνια διαμορφώθηκε υπό το βάρος των συγκρούσεων της δεκαετίας του 1990. Κατά την αρχική περίοδο, η Ευρωπαϊκή Ένωση εστίασε σε δράσεις ανθρωπιστικής βοήθειας, ανοικοδόμησης και πολιτικής διαμεσολάβησης, χωρίς όμως να διαθέτει ενιαίο στρατηγικό σχέδιο θεσμικής ενσωμάτωσης. Η εμπειρία αυτή ανέδειξε τα όρια μιας αποσπασματικής πολιτικής, καθώς η σταθερότητα δεν μπορούσε να επιτευχθεί αποκλειστικά μέσω χρηματοδοτικών εργαλείων ή διπλωματικών παρεμβάσεων (Balfour & Stratulat, 2011).

Σταδιακά, επικράτησε η αντίληψη ότι η βιώσιμη σταθεροποίηση προϋπέθετε «θεσμική αγκύρωση», η οποία οδήγησε στη δημιουργία της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (SAP)[6] το 1999. Η SAP δεν ήταν απλώς μηχανισμός τεχνικής προσαρμογής, αλλά στρατηγική προετοιμασίας για μελλοντική ένταξη, υπό αυστηρούς όρους αιρεσιμότητας. Αποτέλεσε το πρώτο ολοκληρωμένο προενταξιακό πλαίσιο για τα Δυτικά Βαλκάνια. Συνδύασε πολιτική αιρεσιμότητα, οικονομική στήριξη μέσω προενταξιακών μέσων, θεσμική συνεργασία και περιφερειακή διάσταση.

Οι Συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (SAAs)[7] αποτέλεσαν το νομικό εργαλείο της διαδικασίας. Μέσω αυτών θεσμοθετήθηκε σταδιακή ελευθέρωση του εμπορίου, ευθυγράμμιση νομοθεσίας και τακτικός πολιτικός διάλογος συνδυάζοντας εμπορικά προνόμια και χρηματοδοτική ενίσχυση με υποχρεώσεις θεσμικής μεταρρύθμισης. Ωστόσο, κατά την πρώτη φάση εφαρμογής, η προοπτική πλήρους ένταξης παρέμενε πολιτικά ασαφής. Η απουσία σαφούς ορίζοντα ένταξης περιόριζε

---

[6] Η Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (ΔΣΣ) (Stabilisation and Association Process – SAP) είναι το στρατηγικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (από το 1999/2000) για τη σταδιακή ενσωμάτωση των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων (Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κόσοβο, Μαυροβούνιο, Βόρεια Μακεδονία, Σερβία) με απώτερο στόχο την ένταξη στην ΕΕ. Βασίζεται σε Συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (ΣΣΣ), οικονομική βοήθεια, περιφερειακή συνεργασία και προσαρμογή στο κοινοτικό δίκαιο (www.eu.me/)

[7] Οι Συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (Stabilisation and Association Agreements - SAAs) αποτελούν το βασικό νομικό πλαίσιο της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων. Εντάσσονται στη ευρύτερη Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (SAP), η οποία δρομολογήθηκε το 2000 με στόχο την προετοιμασία των χωρών αυτών για μελλοντική ένταξη στην ΕΕ. Μέχρι σήμερα, όλες οι χώρες της περιοχής έχουν υπογράψει τέτοιες συμφωνίες:
Αλβανία (Σε ισχύ από το 2009).
Βόρεια Μακεδονία (Η πρώτη που υπέγραψε το 2001, σε ισχύ από το 2004).
Μαυροβούνιο (Σε ισχύ από την 1η Μαΐου 2010).
Σερβία (Σε ισχύ από την 1η Σεπτεμβρίου 2013).
Βοσνία και Ερζεγοβίνη (Σε ισχύ από το 2015).
Κοσσυφοπέδιο (Σε ισχύ από το 2016). (www.eeas.europa.eu)

την αντιλαμβανόμενη αξιοπιστία της διαδικασίας, μειώνοντας ενδεχομένως την ένταση του μεταρρυθμιστικού κινήτρου (Anastasakis, 2008).

2.2 Η Σύνοδος της Θεσσαλονίκης και η Κατοχύρωση της Ευρωπαϊκής Προοπτικής

Η Σύνοδος Κορυφής της Θεσσαλονίκης (Ιούνιος 2003) συνιστά καθοριστική καμπή. Η ρητή διατύπωση ότι «το μέλλον των Δυτικών Βαλκανίων βρίσκεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (Council of the European Union, 2003) μετέτρεψε τη σταθεροποίηση σε στρατηγικό στόχο ευρωπαϊκής πολιτικής. Η σημασία της Θεσσαλονίκης έγκειται σε τρία επίπεδα:

α. Θεσμική ένταξη στο πλαίσιο διεύρυνσης: Τα Δυτικά Βαλκάνια υπήχθησαν πλήρως στα κριτήρια της Κοπεγχάγης.

β. Πολιτική δέσμευση: Η ένταξη αναγνωρίστηκε ως τελικός στρατηγικός στόχος.

γ. Στρατηγική διάσταση: Η σταθερότητα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης συνδέθηκε με τη συνολική ευρωπαϊκή ασφάλεια.

Η εξέλιξη αυτή ενίσχυσε την αξιοπιστία της πολιτικής αιρεσιμότητας και, συνεπώς, τη μετασχηματιστική ισχύ της Ένωσης καθόσον η πρόοδος συνδέθηκε ρητά με μεταρρυθμίσεις σε κράτος δικαίου και δημοκρατική λειτουργία. Ωστόσο, η εφαρμογή των ίδιων κριτηρίων σε περιβάλλοντα μετασυγκρουσιακής κρατικής συγκρότησης παρουσίαζε αντικειμενικές δυσκολίες. Όπως επισημαίνει η Vachudova (2014), η μετασχηματιστική ισχύς της ΕΕ εξαρτάται από τη σαφήνεια της προοπτικής και τη σταθερότητα της πολιτικής βούλησης.

2.3 Διαφοροποίηση Ταχυτήτων και Εστίαση στα Θεμελιώδη

Η ένταξη της Κροατίας το 2013 επιβεβαίωσε ότι η διαδικασία μπορεί να ολοκληρωθεί επιτυχώς. Παράλληλα, όμως, κατέστη εμφανές ότι οι υπόλοιπες χώρες της περιοχής ακολουθούσαν διαφορετικές τροχιές. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναγνωρίζοντας τα προβλήματα επιφανειακής συμμόρφωσης, υιοθέτησε την προσέγγιση “Fundamentals First”[8], δίνοντας προτεραιότητα στα κεφάλαια που αφορούν κράτος δικαίου, δικαιοσύνη, καταπολέμηση διαφθοράς και θεμελιώδη δικαιώματα (European Commission, 2018). Η στρατηγική αυτή εκφράζει συνειδητοποίηση ότι η βιώσιμη ένταξη δεν εξαρτάται αποκλειστικά από νομοθετική εναρμόνιση, αλλά από ουσιαστική θεσμική εσωτερίκευση. Η διαφοροποίηση

[8] Fundamentals First: Στρατηγική προτεραιοποίησης θεμελιωδών κεφαλαίων (δικαιοσύνη, κράτος δικαίου) στη διαδικασία διαπραγμάτευσης.

ταχυτήτων ανέδειξε ότι η μετασχηματιστική ισχύς της Ένωσης λειτουργεί άνισα, επηρεαζόμενη από εσωτερικές πολιτικές δυναμικές και διοικητική ικανότητα.

2.4 Ενταξιακή Κόπωση και Πολιτικοποίηση της Διαδικασίας

Η περίοδος μετά το 2013 χαρακτηρίστηκε από ενισχυμένη πολιτικοποίηση της διεύρυνσης. Η οικονομική κρίση, το Brexit και η άνοδος ευρωσκεπτικιστικών ρευμάτων εντός κρατών-μελών περιόρισαν τη διάθεση περαιτέρω επέκτασης. Η Διαδικασία του Βερολίνου (Berlin Process)[9], που εγκαινιάστηκε το 2014, αποσκοπούσε στη διατήρηση της πολιτικής δυναμικής της διεύρυνσης σε περίοδο ενταξιακής στασιμότητας. Η πρωτοβουλία εστίασε στη διασυνδεσιμότητα, στις υποδομές και στην οικονομική συνεργασία. Η ενίσχυση της περιφερειακής διάστασης αποσκοπούσε στη δημιουργία συνθηκών σταδιακής ενσωμάτωσης στην ενιαία αγορά. Η περιφερειακή συνεργασία αντιμετωπίστηκε ως προϋπόθεση βιώσιμης ένταξης.

Η έννοια της “ενταξιακής κόπωσης” αναφέρεται στη μειωμένη πολιτική προθυμία εντός της Ένωσης για περαιτέρω διεύρυνση (Balfour & Stratulat, 2011). Η νέα μεθοδολογία διεύρυνσης (European Commission, 2020a) επιχείρησε να αποκαταστήσει την αξιοπιστία μέσω:

α. Ομαδοποίησης κεφαλαίων.

β. Ενισχυμένης πολιτικής εποπτείας.

γ. Δυνατότητας αναστρεψιμότητας.

δ. Σταδιακής ενσωμάτωσης.

Η μεταρρύθμιση αυτή ενίσχυσε τον διακυβερνητικό έλεγχο, επιβεβαιώνοντας τη σημασία της πολιτικής διάστασης που είχε αναδειχθεί θεωρητικά στο Κεφάλαιο 1.

2.5 Η Γεωπολιτική Διάσταση της Διεύρυνσης

Η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία το 2022 επανέφερε τη γεωπολιτική διάσταση της διεύρυνσης στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής στρατηγικής. Η χορήγηση καθεστώτος υποψηφιότητας στην Ουκρανία και τη Μολδαβία δείχνει ότι η διεύρυνση

[9] Η Διαδικασία του Βερολίνου είναι μια διπλωματική πρωτοβουλία που ξεκίνησε το 2014 με στόχο τη στήριξη της ευρωπαϊκής προοπτικής των Δυτικών Βαλκανίων και την ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας. Η πρωτοβουλία αυτή ξεκίνησε από την τότε Γερμανίδα Καγκελάριο Άνγκελα Μέρκελ ως μια συμπληρωματική πλατφόρμα διπλωματικών ενεργειών, με στόχο να υποστηρίξει την ώθηση των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων προς την Ευρωπαϊκή Ένωση σε μια περίοδο ευρωσκεπτικισμού και διοικητικής κόπωσης στις Βρυξέλλες. Η έναρξη έλαβε χώρα στην πόλη του Βερολίνου το 2014 με την πρώτη σύνοδο κορυφής των έξι κρατών των Δυτικών Βαλκανίων: Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κόσοβο, Μαυροβούνιο, Βόρεια Μακεδονία και Σερβία (www.berlinprocess.de).

μπορεί να λειτουργήσει και ως εργαλείο γεωπολιτικής σταθεροποίησης (Scicluna, 2023). Στα Δυτικά Βαλκάνια, η καθυστέρηση ένταξης ενδέχεται να δημιουργήσει «κενά επιρροής», τα οποία αξιοποιούνται από εξωτερικούς δρώντες (Stanicek, 2020). Παράλληλα, η ενεργειακή αναδιάταξη της Ευρώπης ενίσχυσε τη γεωοικονομική σημασία της περιοχής, καθώς η Νοτιοανατολική Ευρώπη αποκτά ρόλο ως διάδρομος και κόμβος σε νέα σχήματα διαφοροποίησης.

2.6 Το Growth Plan και η Νέα Οικονομική Λογική

Το Growth Plan for the Western Balkans (European Commission, 2023) εισάγει μια λογική σταδιακής οικονομικής ενσωμάτωσης πριν από την πλήρη ένταξη. Προβλέπει πρόσβαση στην ενιαία αγορά, χρηματοδότηση και αυστηρή αιρεσιμότητα, με στόχο να υπάρξουν μετρήσιμα ενδιάμεσα οφέλη. Η πρωτοβουλία εκφράζει την αναγνώριση ότι η μετασχηματιστική ισχύς της ΕΕ χρειάζεται «ενδιάμεσες αποδόσεις» ώστε να διατηρείται η μεταρρυθμιστική δυναμική και να μειώνεται η απογοήτευση από την παρατεταμένη διαδικασία.

2.7 Συνολική Αποτίμηση

Συνολικά, η ευρωπαϊκή πολιτική για τα Δυτικά Βαλκάνια εξελίχθηκε από ένα αρχικό πλαίσιο σταθεροποίησης σε μια πολυεπίπεδη στρατηγική που συνδυάζει θεσμική αιρεσιμότητα, περιφερειακή συνεργασία, σταδιακή οικονομική ενσωμάτωση και γεωπολιτική λογική. Η σημερινή της μορφή αποτυπώνει τη συνύπαρξη κανονιστικών στόχων (κανόνες, μεταρρυθμίσεις, κράτος δικαίου) και στρατηγικών παραμέτρων (ασφάλεια, επιρροή, συνοχή της ευρωπαϊκής περιφέρειας).

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΈΝΤΑΞΗΣ: ΘΕΣΜΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗΣ

3.1 Τα Κριτήρια της Κοπεγχάγης ως Θεσμικό Πλαίσιο Ένταξης

Η πολιτική διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης θεμελιώνεται στα Κριτήρια της Κοπεγχάγης, τα οποία υιοθετήθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το 1993 και αποτελούν τον βασικό κανονιστικό μηχανισμό αξιολόγησης των υποψηφίων κρατών. Τα κριτήρια αυτά συγκροτούν ένα συνεκτικό θεσμικό πλαίσιο, μέσω του οποίου η Ένωση επιχειρεί να διασφαλίσει ότι η ένταξη νέων μελών δεν θα υπονομεύσει τη λειτουργικότητα, τη συνοχή και τις θεμελιώδεις αξίες της. Τα Κριτήρια της Κοπεγχάγης διακρίνονται σε τρεις κύριες κατηγορίες: Πολιτικά, Οικονομικά και Θεσμικά – Διοικητικά, με τα τελευταία να αφορούν την ικανότητα εφαρμογής του ευρωπαϊκού κεκτημένου[10] (acquis communautaire). Η δομή αυτή αποτυπώνει την αντίληψη ότι η ένταξη δεν αποτελεί απλώς ζήτημα πολιτικής βούλησης, αλλά σύνθετη διαδικασία θεσμικής προσαρμογής και εσωτερίκευσης κανόνων.

Πολιτικά Κριτήρια

Τα πολιτικά κριτήρια περιλαμβάνουν τη σταθερότητα των θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την προστασία των μειονοτήτων. Η έμφαση αυτή αποτυπώνει την κανονιστική διάσταση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και συνδέεται άμεσα με την έννοια της μετασχηματιστικής ισχύος της Ένωσης, όπως αναλύθηκε στο Κεφάλαιο 1 (Manners, 2002; Vachudova, 2005). Στην περίπτωση των Δυτικών Βαλκανίων, τα πολιτικά κριτήρια αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα, καθώς τα περισσότερα κράτη της περιοχής προέρχονται από μετασυγκρουσιακά περιβάλλοντα με ατελή δημοκρατική εδραίωση. Η εφαρμογή των κριτηρίων αυτών δεν αφορά μόνο τη θεσμική αρχιτεκτονική, αλλά και τη διαχείριση εθνοτικών διαφορών, την πολιτική σταθερότητα και τη λειτουργία των μηχανισμών λογοδοσίας.

---

[10] Το ευρωπαϊκό κεκτημένο (γαλλικά: acquis communautaire) αποτελεί το σύνολο των κοινών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που δεσμεύουν όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρόκειται για έναν δυναμικό «νομικό πολιτισμό» που εξελίσσεται συνεχώς και περιλαμβάνει:
Πρωτογενές Δίκαιο: Τις ιδρυτικές συνθήκες (π.χ. Συνθήκη της Λισαβόνας) και τα πρωτόκολλά τους.
Παράγωγο Δίκαιο: Κανονισμούς, οδηγίες και αποφάσεις που εκδίδουν τα θεσμικά όργανα της ΕΕ.
Νομολογία: Τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), οι οποίες έχουν υπεροχή έναντι του εθνικού δικαίου.
Διεθνείς Συμφωνίες: Συμφωνίες που συνάπτει η ΕΕ με τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς.
Πολιτικές Δεσμεύσεις: Διακηρύξεις, ψηφίσματα και μέτρα στους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και της ασφάλειας.(https://eur-lex.europa.eu/)

Οικονομικά Κριτήρια

Τα οικονομικά κριτήρια αφορούν την ύπαρξη λειτουργικής οικονομίας της αγοράς και την ικανότητα αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών πιέσεων εντός της Ένωσης. Παρότι η οικονομική σύγκλιση αποτελεί σημαντικό στοιχείο της ενταξιακής διαδικασίας, η εμπειρία των τελευταίων διευρύνσεων δείχνει ότι η οικονομική προσαρμογή είναι στενά συνδεδεμένη με τη θεσμική ποιότητα και τη διοικητική ικανότητα των κρατών (European Commission, 2018). Στα Δυτικά Βαλκάνια, η οικονομική συμμόρφωση συχνά προηγείται της πλήρους θεσμικής εδραίωσης, γεγονός που δημιουργεί ασυμμετρίες και ενισχύει τον κίνδυνο επιφανειακής προσαρμογής.

Θεσμικά – Διοικητικά Κριτήρια

Το τρίτο κριτήριο αφορά την ικανότητα των υποψηφίων κρατών να υιοθετήσουν και να εφαρμόσουν το ευρωπαϊκό κεκτημένο. Το κριτήριο αυτό υπερβαίνει τη νομοθετική εναρμόνιση και περιλαμβάνει τη λειτουργία διοικητικών δομών, την ανεξαρτησία ρυθμιστικών αρχών και την αποτελεσματική εφαρμογή των κανόνων στην πράξη. Η βιβλιογραφία έχει επισημάνει ότι η συμμόρφωση με το κεκτημένο μπορεί να λάβει διαφορετικές μορφές, από πλήρη θεσμική εσωτερίκευση έως εργαλειακή και επιλεκτική προσαρμογή (Schimmelfennig & Sedelmeier, 2005; Noutcheva, 2012).

3.2 Η Προσέγγιση “Fundamentals First” και η Εμβάθυνση της Θεσμικής Αιρεσιμότητας

Η εμπειρία των προηγούμενων διευρύνσεων και η άνιση πρόοδος των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων οδήγησαν την Ευρωπαϊκή Ένωση σε αναθεώρηση της ενταξιακής μεθοδολογίας, με στόχο την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της πολιτικής αιρεσιμότητας. Υπό το πρίσμα αυτό διαμορφώθηκε η προσέγγιση “Fundamentals First”, η οποία δίνει προτεραιότητα σε θεμελιώδεις θεσμικούς τομείς, ιδίως στο κράτος δικαίου, τη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης και την προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων (European Commission, 2018). Η μετατόπιση αυτή αντλεί από τα διδάγματα της ανατολικής διεύρυνσης, όπου χώρες όπως η Βουλγαρία και η Ρουμανία εντάχθηκαν με ατελή θεσμική εδραίωση, γεγονός που οδήγησε στη δημιουργία του Μηχανισμού Συνεργασίας και Επαλήθευσης (CVM)[11], ο οποίος παρέμεινε σε ισχύ μέχρι το 2023 (European Commission, 2006; European Commission, 2023b).

[11] Ο Μηχανισμός Συνεργασίας και Επαλήθευσης (Cooperation and Verification Mechanism, CVM) αποτελεί εργαλείο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που δημιουργήθηκε μετά την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση χωρών όπως η Βουλγαρία και η Ρουμανία το 2007, με σκοπό να παρακολουθεί και να υποστηρίζει την εφαρμογή ουσιαστικών μεταρρυθμίσεων σε συγκεκριμένους τομείς Απόφαση 2006/929/ΕΚ για τη Βουλγαρία. (Απόφαση 2006/928/ΕΚ για τη Ρουμανία, καταργήθηκαν στις 15 Σεπτεμβρίου 2023).

Προτεραιοποίηση του Κράτους Δικαίου

Στο πλαίσιο της νέας προσέγγισης, η Ευρωπαϊκή Ένωση έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στα κεφάλαια 23 και 24 του ευρωπαϊκού κεκτημένου, τα οποία αφορούν τη δικαιοσύνη, τα θεμελιώδη δικαιώματα και την εσωτερική ασφάλεια[12]. Η έμφαση αυτή βασίζεται στην παραδοχή ότι η βιώσιμη θεσμική εδραίωση προϋποθέτει ανεξάρτητη δικαιοσύνη, αποτελεσματικούς μηχανισμούς καταπολέμησης της διαφθοράς και σταθερή προστασία δικαιωμάτων. Η μετατόπιση προς τα θεμελιώδη ζητήματα αντικατοπτρίζει την αντίληψη ότι το κράτος δικαίου αποτελεί βασική προϋπόθεση λειτουργίας των λοιπών πολιτικών της Ένωσης. Η διοικητική ικανότητα, η οικονομική μεταρρύθμιση και η αποτελεσματική εφαρμογή του ευρωπαϊκού δικαίου εξαρτώνται από τη λειτουργία αξιόπιστων θεσμών και μηχανισμών λογοδοσίας (Linz & Stepan, 1996). Στην περίπτωση των Δυτικών Βαλκανίων, η προτεραιοποίηση του κράτους δικαίου συνδέεται με τις ιδιαιτερότητες των μετασυγκρουσιακών κοινωνιών, όπου η θεσμική σταθερότητα παραμένει συχνά εύθραυστη και η πολιτική παρεμβατικότητα στη δημόσια διοίκηση εκτεταμένη (Vachudova, 2014).

Ενίσχυση της Αξιοπιστίας Της Αιρεσιμότητας

Η προσέγγιση “Fundamentals First” αποσκοπεί επίσης στην ενίσχυση της αξιοπιστίας της ενταξιακής διαδικασίας. Η πολιτική αιρεσιμότητας βασίζεται στην αρχή ότι η συμμόρφωση επιτυγχάνεται όταν το κίνητρο ένταξης είναι σαφές και οι όροι εφαρμογής προβλέψιμοι. Όταν όμως η διαδικασία γίνεται αντιληπτή ως πολιτικά ασταθής ή ασαφής, το μεταρρυθμιστικό κίνητρο αποδυναμώνεται (Noutcheva, 2012). Η εστίαση στα θεμελιώδη επιδιώκει να περιορίσει τον κίνδυνο επιφανειακής συμμόρφωσης, διασφαλίζοντας ότι η πρόοδος σε άλλους τομείς δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς προηγούμενη θεσμική εδραίωση. Η λογική αυτή ενισχύει τη σταδιακή και μη αναστρέψιμη φύση της ενταξιακής διαδικασίας.

3.3 Μηχανισμοί Παρακολούθησης και Εκθέσεις Προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Η αποτελεσματικότητα της πολιτικής διεύρυνσης εξαρτάται όχι μόνο από τη διατύπωση κριτηρίων και την επιβολή όρων ένταξης, αλλά και από την ύπαρξη αξιόπιστων μηχανισμών παρακολούθησης της συμμόρφωσης των υποψηφίων κρατών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαδραματίζει κεντρικό ρόλο, καθώς είναι αρμόδια για την αξιολόγηση της προόδου των υποψηφίων χωρών και τη διατύπωση συστάσεων προς τα θεσμικά όργανα της Ένωσης. Οι ετήσιες Εκθέσεις Προόδου (Annual Country Reports) αποτελούν τον βασικό μηχανισμό αξιολόγησης της ενταξιακής πορείας. Μέσω αυτών εξετάζεται συστηματικά η συμμόρφωση των

[12] Τα κεφάλαια 23 και 24 της ενταξιακής διαδικασίας αφορούν τη δικαιοσύνη, τα θεμελιώδη δικαιώματα και ζητήματα ασφάλειας και αποτελούν βασικούς τομείς αξιολόγησης της θεσμικής ετοιμότητας των υποψηφίων κρατών.

υποψηφίων κρατών προς τα Κριτήρια της Κοπεγχάγης, η πρόοδος στην υιοθέτηση και εφαρμογή του ευρωπαϊκού κεκτημένου και η συνολική θεσμική τους ετοιμότητα για ένταξη.

Θεσμικός Ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαδραματίζει ρόλο τεχνικού και αξιολογικού μηχανισμού της διαδικασίας διεύρυνσης, παρέχοντας αντικειμενική αποτίμηση της προόδου των υποψηφίων κρατών. Ο ρόλος της περιλαμβάνει την παρακολούθηση της νομοθετικής προσαρμογής, την αξιολόγηση της διοικητικής ικανότητας, την εξέταση της εφαρμογής μεταρρυθμίσεων και τη διατύπωση συστάσεων πολιτικής. Η λειτουργία αυτή συνδέεται άμεσα με τη λογική της πολιτικής αιρεσιμότητας, καθώς η πρόοδος των υποψηφίων κρατών αξιολογείται βάσει συγκεκριμένων και προκαθορισμένων κριτηρίων (Schimmelfennig & Sedelmeier, 2005). Η Επιτροπή επιδιώκει να διασφαλίσει τη συνέπεια και την προβλεψιμότητα της διαδικασίας, στοιχεία που θεωρούνται απαραίτητα για τη διατήρηση της αξιοπιστίας της ενταξιακής προοπτικής.

Ωστόσο, η αξιολόγηση υπερβαίνει τον χαρακτήρα τεχνικής διαδικασίας και εντάσσεται σε ευρύτερο πολιτικό πλαίσιο, καθώς τα κράτη-μέλη διατηρούν τον τελικό λόγο για την πρόοδο της ενταξιακής διαδικασίας. Η συνύπαρξη τεχνοκρατικής αξιολόγησης και πολιτικής απόφασης εκφράζει τη διττή φύση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, όπως αναλύθηκε στο θεωρητικό πλαίσιο.

Μεθοδολογία Αξιολόγησης της Συμμόρφωσης

Οι Εκθέσεις Προόδου βασίζονται σε συστηματική ανάλυση της θεσμικής και διοικητικής λειτουργίας των υποψηφίων κρατών. Η αξιολόγηση περιλαμβάνει:

α. Βαθμό ευθυγράμμισης της εθνικής νομοθεσίας με το κεκτημένο.

β. Αποτελεσματικότητα εφαρμογής μεταρρυθμίσεων,

γ. Λειτουργία δημόσιας διοίκησης,

δ. Ανεξαρτησία δικαιοσύνης,

ε. Καταπολέμηση διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος.

Η μεθοδολογία αυτή αποτυπώνει τη μετάβαση από αξιολόγηση τυπικής συμμόρφωσης προς αξιολόγηση ουσιαστικής εφαρμογής, στοιχείο που συνδέεται άμεσα με την προσέγγιση “Fundamentals First”. Η μετατόπιση αυτή καταγράφεται στη Στρατηγική του 2018 για τα Δυτικά Βαλκάνια, η οποία απαίτησε ρητά «αξιόπιστο και βιώσιμο ιστορικό επιδόσεων» (credible and sustainable track record) ως

προϋπόθεση προόδου (European Commission, 2018), ενώ η νέα μεθοδολογία διεύρυνσης (European Commission, 2020a) ενίσχυσε τον μηχανισμό αυτό μέσω της αρχής της αναστρεψιμότητας.

Δείκτες Αξιολόγησης Θεσμικής Συμμόρφωσης

Για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της πολιτικής διεύρυνσης, οι Εκθέσεις Προόδου μπορούν να αναλυθούν βάσει συγκεκριμένων ποιοτικών δεικτών συμμόρφωσης. Στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής, η ανάλυση της συμμόρφωσης των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων στηρίζεται σε πέντε βασικές κατηγορίες δεικτών:

α. Θεσμική συμμόρφωση (formal compliance)

Αφορά την υιοθέτηση νομοθεσίας και τη δημιουργία θεσμικών δομών σύμφωνα με το ευρωπαϊκό κεκτημένο.

β. Ουσιαστική εφαρμογή (substantive implementation)

Αφορά τη λειτουργία των θεσμών στην πράξη και την αποτελεσματικότητα εφαρμογής μεταρρυθμίσεων.

γ. Θεσμική εσωτερίκευση (internalization)

Αφορά τη σταθερότητα και ανθεκτικότητα των θεσμικών αλλαγών.

δ. Πολιτική βούληση (political commitment)

Αφορά τη συνέπεια του ευρωπαϊκού προσανατολισμού των κυβερνήσεων και την προθυμία υλοποίησης μεταρρυθμίσεων.

ε. Βαθμός ευρωπαϊκής επιρροής (EU leverage)

Αφορά την αποτελεσματικότητα της αιρεσιμότητας και την αξιοπιστία της προοπτικής ένταξης.

Οι δείκτες αυτοί επιτρέπουν τη διάκριση μεταξύ ουσιαστικής και εργαλειακής συμμόρφωσης, καθώς και τη συγκριτική αξιολόγηση των επιδόσεων των επιμέρους κρατών.

Αναστρεψιμότητα και Ενίσχυση της Αιρεσιμότητας

Η νέα μεθοδολογία διεύρυνσης εισήγαγε την αρχή της αναστρεψιμότητας της ενταξιακής διαδικασίας, σύμφωνα με την οποία η πρόοδος μπορεί να ανασταλεί ή

να ανατραπεί σε περίπτωση θεσμικής οπισθοδρόμησης. Η αρχή αυτή ενισχύει τον μηχανισμό αιρεσιμότητας, καθώς επιδιώκει να διασφαλίσει τη βιωσιμότητα των μεταρρυθμίσεων και να αποτρέψει φαινόμενα επιφανειακής συμμόρφωσης (European Commission, 2020). Η δυνατότητα αναστρεψιμότητας αντανακλά την προσπάθεια ενίσχυσης της αξιοπιστίας της διαδικασίας και την ανάγκη διασφάλισης μη αναστρέψιμου θεσμικού μετασχηματισμού.

3.4 Ουσιαστική ή Εργαλειακή Συμμόρφωση; Η Ποιότητα της Θεσμικής Προσαρμογής

Η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της πολιτικής διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης προϋποθέτει διάκριση μεταξύ τυπικής θεσμικής συμμόρφωσης και ουσιαστικής θεσμικής εσωτερίκευσης των ευρωπαϊκών κανόνων. Η κεντρική αναλυτική πρόκληση στα Δυτικά Βαλκάνια δεν είναι η μέτρηση του πόσο νομοθεσία έχει υιοθετηθεί, αλλά το κατά πόσον αυτή λειτουργεί στην πράξη. Η παρούσα ενότητα αναπτύσσει ένα σχήμα τριών μορφών συμμόρφωσης — τυπική, ουσιαστική και εργαλειακή —, το οποίο θα εφαρμοστεί στην ανά χώρα ανάλυση του Κεφαλαίου 5.

Τυπική Συμμόρφωση και Θεσμική Προσαρμογή

Η τυπική συμμόρφωση αφορά την υιοθέτηση ευρωπαϊκής νομοθεσίας και τη δημιουργία θεσμικών δομών σύμφωνα με τις απαιτήσεις της ενταξιακής διαδικασίας. Η μορφή αυτή συμμόρφωσης περιλαμβάνει τη μεταφορά οδηγιών στο εθνικό δίκαιο, ίδρυση ανεξάρτητων αρχών, θεσμικές μεταρρυθμίσεις δημόσιας διοίκησης και προσαρμογή διοικητικών διαδικασιών. Αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση ένταξης, αλλά δεν διασφαλίζει από μόνη της τη λειτουργία των θεσμών στην πράξη. Η εμπειρία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης δείχνει ότι η νομοθετική εναρμόνιση μπορεί να συνυπάρχει με περιορισμένη εφαρμογή ή με ατελή λειτουργία θεσμών, ιδίως σε περιβάλλοντα χαμηλής διοικητικής ικανότητας ή περιορισμένης πολιτικής βούλησης (Vachudova, 2005).

Στα Δυτικά Βαλκάνια, η τυπική συμμόρφωση παρατηρείται συχνά ως αποτέλεσμα ισχυρών εξωτερικών κινήτρων που συνδέονται με την προοπτική ένταξης. Ωστόσο, η εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων επηρεάζεται από εσωτερικές πολιτικές δυναμικές και θεσμικές αδυναμίες. Χαρακτηριστικά, η Σερβία υιοθέτησε νέα στρατηγική κατά της διαφθοράς (2024–2028), αλλά η Έκθεση 2025 κατέγραψε ταυτόχρονα οπισθοδρόμηση στην ελευθερία έκφρασης, που αποτελεί δείγμα τυπικής προσαρμογής χωρίς αντίστοιχη θεσμική βάθυνση.

Ουσιαστική Εφαρμογή και Θεσμική Εσωτερίκευση

Σε αντίθεση με την τυπική προσαρμογή, η ουσιαστική συμμόρφωση αναφέρεται στη λειτουργία των θεσμών στην πράξη και στη βαθιά ενσωμάτωση των

ευρωπαϊκών κανόνων στο εθνικό πολιτικό σύστημα. Περιλαμβάνει την αποτελεσματική εφαρμογή νομοθεσίας, ανεξαρτησία θεσμών, σταθερότητα μεταρρυθμίσεων, κοινωνική και πολιτική νομιμοποίηση. Η θεσμική εσωτερίκευση συνδέεται με τη μεταβολή διοικητικών πρακτικών και πολιτικών συμπεριφορών, καθώς και με τη διαμόρφωση θεσμικής κουλτούρας συμβατής με τις ευρωπαϊκές αρχές (Radaelli, 2003). Η διαδικασία αυτή απαιτεί χρόνο, διοικητική ικανότητα και σταθερή πολιτική δέσμευση.

Η διάκριση μεταξύ τυπικής και ουσιαστικής συμμόρφωσης είναι κρίσιμη σε μετασυγκρουσιακά κράτη, όπου οι θεσμικές δομές βρίσκονται ακόμη σε διαδικασία εδραίωσης και οι μηχανισμοί λογοδοσίας παραμένουν συχνά περιορισμένοι.

Επιλεκτική και Εργαλειακή Προσαρμογή

Η έννοια της εργαλειακής συμμόρφωσης περιγράφει την υιοθέτηση μεταρρυθμίσεων κυρίως για την εξασφάλιση εξωτερικών οφελών, χωρίς βαθιά θεσμική εσωτερίκευση των αντίστοιχων κανόνων. Στην περίπτωση αυτή, οι μεταρρυθμίσεις εφαρμόζονται επιλεκτικά ή περιορίζονται σε τομείς χαμηλού πολιτικού κόστους. Η εργαλειακή προσαρμογή συνδέεται συχνά με στρατηγικούς υπολογισμούς πολιτικών ελίτ, περιορισμένη διοικητική ικανότητα, εσωτερικές πολιτικές αντιστάσεις και ασθενείς μηχανισμούς λογοδοσίας.

Η βιβλιογραφία επισημαίνει ότι η εργαλειακή συμμόρφωση είναι πιθανότερη όταν το κίνητρο ένταξης θεωρείται αβέβαιο ή όταν η εφαρμογή μεταρρυθμίσεων συνεπάγεται υψηλό πολιτικό κόστος (Noutcheva, 2012). Στις περιπτώσεις αυτές, η συμμόρφωση παραμένει επιφανειακή και ενδέχεται να ανατραπεί.

Πολιτική Βούληση και Εγχώριοι Περιορισμοί

Η ποιότητα της συμμόρφωσης επηρεάζεται καθοριστικά από την πολιτική βούληση των κυβερνήσεων και τη δομή των εγχώριων πολιτικών συστημάτων. Η εφαρμογή μεταρρυθμίσεων που περιορίζουν την πολιτική επιρροή ή ενισχύουν τη θεσμική λογοδοσία συχνά συναντά αντιστάσεις από πολιτικές ελίτ και οργανωμένα συμφέροντα. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η υιοθέτηση μεταρρυθμίσεων συνοδεύεται από πρακτικές που υπονομεύουν την εφαρμογή τους, όπως πολιτική παρεμβατικότητα στη δημόσια διοίκηση, περιορισμένη ανεξαρτησία δικαιοσύνης ή ατελής εφαρμογή μέτρων καταπολέμησης διαφθοράς.

ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΚΑΙ ΓΕΩΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ

4.1 Μηχανισμοί Προενταξιακής Στήριξης (Instrument for Pre-Accession Assistance – IPA)

Η πολιτική διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν περιορίζεται στη θέσπιση κριτηρίων ένταξης και μηχανισμών αξιολόγησης της συμμόρφωσης, αλλά συνοδεύεται από εκτεταμένα χρηματοδοτικά και τεχνικά εργαλεία στήριξης των υποψηφίων κρατών. Σε αυτό το πλαίσιο πολιτικής, ο Μηχανισμός Προενταξιακής Βοήθειας (Instrument for Pre-Accession Assistance – IPA)[13] αποτελεί τον βασικό οικονομικό πυλώνα της ενταξιακής διαδικασίας και συνιστα μέσο προώθησης θεσμικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Η προενταξιακή χρηματοδότηση αποσκοπεί στη διευκόλυνση της προσαρμογής των υποψηφίων κρατών στο ευρωπαϊκό θεσμικό και οικονομικό περιβάλλον, ενισχύοντας τη διοικητική ικανότητα, τη λειτουργία του κράτους δικαίου και την οικονομική σύγκλιση. Η λειτουργία του IPA εντάσσεται στη λογική της πολιτικής αιρεσιμότητας, καθώς η παροχή χρηματοδότησης συνδέεται με την υλοποίηση μεταρρυθμίσεων και την πρόοδο της ενταξιακής διαδικασίας (European Commission, 2021).

Εξέλιξη και Στόχοι του Μηχανισμού IPA

Ο μηχανισμός προενταξιακής βοήθειας θεσπίστηκε το 2007 ως ενοποιημένο πλαίσιο χρηματοδότησης, αντικαθιστώντας προηγούμενα επιμέρους προγράμματα. Η εξέλιξή του σε διαδοχικές φάσεις (IPA I, IPA II και IPA III[14]) αποτυπώνει την προσαρμογή της ευρωπαϊκής πολιτικής στις ανάγκες των υποψηφίων χωρών και στις προτεραιότητες της διαδικασίας διεύρυνσης. Οι βασικοί στόχοι του μηχανισμού περιλαμβάνουν:

α. Ενίσχυση κράτους δικαίου και δημοκρατικών θεσμών,

β. Μεταρρύθμιση δημόσιας διοίκησης,

γ. Οικονομική ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα,

---

[13] Ο Μηχανισμός Προενταξιακής Βοήθειας (ΜΠΒ) είναι ένας χρηματοδοτικός μηχανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης που παρέχει βοήθεια στις χώρες που έχουν ενταχθεί σε μια διαδικασία προσχώρησης στην ΕΕ. Ο ΜΠΒ αποσκοπεί στην ενίσχυση των ικανοτήτων των δικαιούχων χωρών καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας προσχώρησης, με αποτέλεσμα προοδευτικές, θετικές εξελίξεις στην περιοχή. Ο ΜΠΒ παρέχει χρηματοδότηση σε υποψήφιες χώρες και δυνάμει υποψήφιες χώρες, ενισχύοντας τις ικανότητες των δικαιούχων χωρών καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας.

[14] Ο Μηχανισμός Προενταξιακής Βοήθειας III (ΜΠΒ III) για την περίοδο του πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου (ΠΔΠ) 2021-2027 αφορά την Αλβανία, τη Βόρεια Μακεδονία, τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, την Ισλανδία, το Κόσοβο, το Μαυροβούνιο, τη Σερβία και την Τουρκία και ο προϋπολογισμός του 7ετούς προγράμματος είναι 14,162 δισ. ευρώ .(https://eur-lex.europa.eu/).

δ. Περιφερειακή συνεργασία,

ε. Προετοιμασία για εφαρμογή ευρωπαϊκών πολιτικών.

Η λειτουργία του IPA συμβάλλει στη δημιουργία διοικητικών και θεσμικών προϋποθέσεων ένταξης, ενώ παράλληλα ενισχύει την οικονομική σύγκλιση των υποψηφίων κρατών με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Προενταξιακή Βοήθεια και Μετασχηματιστική Ισχύς

Η προενταξιακή χρηματοδότηση αποτελεί βασικό στοιχείο της μετασχηματιστικής ισχύος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μέσω οικονομικών κινήτρων, η Ένωση ενθαρρύνει τη θεσμική προσαρμογή και τη συμμόρφωση με το ευρωπαϊκό κεκτημένο, ενισχύοντας το μεταρρυθμιστικό κίνητρο των υποψηφίων κρατών. Η σύνδεση χρηματοδότησης και μεταρρυθμίσεων εκφράζει τη λογική των εξωτερικών κινήτρων, σύμφωνα με την οποία η συμμόρφωση επιτυγχάνεται μέσω συνδυασμού πολιτικών και οικονομικών ανταλλαγμάτων (Schimmelfennig & Sedelmeier, 2005). Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα της προσέγγισης εξαρτάται από την ικανότητα των υποψηφίων κρατών να αξιοποιήσουν τους διαθέσιμους πόρους και να εφαρμόσουν βιώσιμες μεταρρυθμίσεις.

Όρια και Προκλήσεις της Προενταξιακής Στήριξης

Παρά τη σημασία του IPA, η αποτελεσματικότητα της προενταξιακής βοήθειας επηρεάζεται από δομικούς περιορισμούς, όπως η περιορισμένη διοικητική ικανότητα των υποψηφίων κρατών, η ατελής εφαρμογή μεταρρυθμίσεων και η πολιτική αστάθεια. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η απορρόφηση πόρων δεν συνοδεύεται από ουσιαστική θεσμική εδραίωση, γεγονός που περιορίζει τον μετασχηματιστικό αντίκτυπο της χρηματοδότησης. Οι περιορισμοί αυτοί φανερώνουν ότι η οικονομική στήριξη συνιστά συμπληρωματικό και όχι αυτοτελές εργαλείο μετασχηματισμού. Η αποτελεσματικότητά της εξαρτάται από τη σύγκλιση εξωτερικών κινήτρων και εσωτερικής πολιτικής δέσμευσης.

4.2 Το Οικονομικό και Επενδυτικό Σχέδιο για τα Δυτικά Βαλκάνια (2020–2024)

Η υιοθέτηση του Οικονομικού και Επενδυτικού Σχεδίου για τα Δυτικά Βαλκάνια το 2020 σηματοδότησε μια περαιτέρω εξέλιξη της ευρωπαϊκής πολιτικής διεύρυνσης, με έμφαση στη γεωοικονομική διάσταση της ενταξιακής διαδικασίας. Το Σχέδιο αυτό εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για ενίσχυση της οικονομικής σύγκλισης και της περιφερειακής διασυνδεσιμότητας, συνδέοντας τη χρηματοδότηση με συγκεκριμένες μεταρρυθμιστικές δεσμεύσεις (European Commission, 2020b). Το Σχέδιο προβλέπει σημαντικού ύψους επενδύσεις σε τομείς όπως τις μεταφορικές και

ενεργειακές υποδομές, τον ψηφιακό μετασχηματισμό, την πράσινη μετάβαση, τον ιδιωτικός τομέας και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και την περιφερειακή οικονομική ολοκλήρωση. Η οικονομική αυτή ενίσχυση λειτουργεί συμπληρωματικά προς τον μηχανισμό IPA, μετατοπίζοντας την έμφαση από τη στενή διοικητική προσαρμογή προς μια ευρύτερη στρατηγική οικονομικής ενσωμάτωσης.

Οικονομική Σύγκλιση και Ενταξιακή Δυναμική

Η οικονομική σύγκλιση αποτελεί βασική προϋπόθεση βιώσιμης ένταξης, καθώς περιορίζει αναπτυξιακές ανισότητες και ενισχύει τη σταθερότητα των κρατών. Στην περίπτωση των Δυτικών Βαλκανίων, η οικονομική υστέρηση και η υψηλή εξάρτηση από εξωτερικές επενδύσεις καθιστούν την οικονομική διάσταση της διεύρυνσης ιδιαίτερα σημαντική. Το Οικονομικό και Επενδυτικό Σχέδιο επιδιώκει να δημιουργήσει απτά και άμεσα οφέλη για τις κοινωνίες των υποψηφίων κρατών, ενισχύοντας τη δημόσια υποστήριξη της ενταξιακής διαδικασίας. Η λογική αυτή σηματοδοτεί την αναγνώριση ότι η πολιτική νομιμοποίηση των μεταρρυθμίσεων αποτελεί κρίσιμο στοιχείο της θεσμικής εσωτερίκευσης. Παράλληλα, η σύνδεση επενδύσεων και μεταρρυθμίσεων ενισχύει την πολιτική αιρεσιμότητα, καθώς η πρόσβαση σε χρηματοδοτικούς πόρους προϋποθέτει πρόοδο σε συγκεκριμένους θεσμικούς τομείς.

Διασυνδεσιμότητα και Περιφερειακή Ολοκλήρωση

Κεντρικός άξονας του Σχεδίου αποτελεί η ενίσχυση της περιφερειακής διασυνδεσιμότητας. Η ανάπτυξη υποδομών μεταφορών και ενέργειας στοχεύει στη μείωση του κόστους συναλλαγών, στην ενίσχυση του ενδοπεριφερειακού εμπορίου και στη σταδιακή ενσωμάτωση των αγορών των Δυτικών Βαλκανίων στην ενιαία αγορά της ΕΕ. Η περιφερειακή συνεργασία αντιμετωπίζεται ως προπαρασκευαστικό στάδιο ένταξης και ως παράγοντας σταθερότητας. Η οικονομική αλληλεξάρτηση θεωρείται ότι μειώνει την πιθανότητα πολιτικής έντασης και ενισχύει τη θεσμική σύγκλιση.

Η Γεωοικονομική Διάσταση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής

Πέραν της αναπτυξιακής του διάστασης, το Οικονομικό και Επενδυτικό Σχέδιο εντάσσεται και σε ευρύτερη γεωοικονομική στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων αποτελεί πεδίο αυξημένου ενδιαφέροντος εξωτερικών δρώντων, οι οποίοι δραστηριοποιούνται μέσω επενδύσεων σε υποδομές και ενεργειακά έργα. Η ενίσχυση της ευρωπαϊκής οικονομικής παρουσίας στην περιοχή συμβάλλει στη διατήρηση της θεσμικής επιρροής της ΕΕ, στον περιορισμό δημιουργίας οικονομικών εξαρτήσεων από τρίτες δυνάμεις και στην ενίσχυση της στρατηγικής συνοχής της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Η προσέγγιση αυτή δεν αναιρεί τον κανονιστικό χαρακτήρα της διεύρυνσης, αλλά τον συμπληρώνει. Η οικονομική πολιτική αποτελεί εργαλείο

επιρροής, το οποίο ενισχύει το μεταρρυθμιστικό κίνητρο και παράλληλα ενδυναμώνει τη γεωπολιτική θέση της Ένωσης.

Όρια και Προκλήσεις

Παρά τη στρατηγική σημασία του Σχεδίου, η αποτελεσματικότητά του εξαρτάται από την ικανότητα απορρόφησης πόρων, τη διαφάνεια διαχείρισης επενδύσεων, τη συνέπεια εφαρμογής μεταρρυθμίσεων και τη σταθερότητα του πολιτικού περιβάλλοντος. Σε περιπτώσεις περιορισμένης διοικητικής ικανότητας ή θεσμικής αδυναμίας, η οικονομική ενίσχυση ενδέχεται να μην μεταφραστεί σε διαρκή θεσμικό μετασχηματισμό. Η παρατήρηση αυτή επαναφέρει τη σημασία της ουσιαστικής συμμόρφωσης, όπως αναλύθηκε στο Κεφάλαιο 3.

4.3 Ρόλος της Κοινωνίας των Πολιτών και Θεσμική Μεταρρύθμιση

Η αποτελεσματικότητα της πολιτικής διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν εξαρτάται αποκλειστικά από τη θεσμική συμμόρφωση των κυβερνήσεων, αλλά και από τον βαθμό κοινωνικής νομιμοποίησης και εσωτερίκευσης των μεταρρυθμίσεων. Ως εκ τούτου, η ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών αποτελεί κρίσιμο στοιχείο της ευρωπαϊκής στρατηγικής στα Δυτικά Βαλκάνια. Η κοινωνία των πολιτών λειτουργεί ως μηχανισμός λογοδοσίας, ελέγχου της δημόσιας εξουσίας και διαμόρφωσης δημόσιου διαλόγου. Σε μετασυγκρουσιακά ή θεσμικά εύθραυστα περιβάλλοντα συμβάλλει στη διαφάνεια, στη δημοκρατική σταθερότητα και στην εδραίωση του κράτους δικαίου.

Θεσμική Ενδυνάμωση και Δημοκρατική Λογοδοσία

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ενσωματώνει την υποστήριξη της κοινωνίας των πολιτών στα προενταξιακά της εργαλεία, χρηματοδοτώντας δράσεις που ενισχύουν τη διαφάνεια στη δημόσια διοίκηση, την παρακολούθηση εφαρμογής μεταρρυθμίσεων, την προώθηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης. Η προσέγγιση αυτή υποδηλώνει την κατανόηση ότι η θεσμική εδραίωση εκτείνεται πέραν των νομικών ρυθμίσεων και απαιτεί ενεργό κοινωνικό έλεγχο και δημόσια συμμετοχή. Η κοινωνία των πολιτών συμβάλλει στην αποτροπή εργαλειακής συμμόρφωσης, ενισχύοντας την πίεση για ουσιαστική εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων.

Δημόσια Διοίκηση και Θεσμική Κουλτούρα

Η μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης αποτελεί έναν από τους βασικούς άξονες της ενταξιακής διαδικασίας. Η αποτελεσματική εφαρμογή του ευρωπαϊκού κεκτημένου προϋποθέτει διοικητική ικανότητα, επαγγελματισμό και θεσμική ουδετερότητα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση υποστηρίζει προγράμματα εκπαίδευσης, τεχνικής βοήθειας και θεσμικής αναδιοργάνωσης, τα οποία αποσκοπούν στη

δημιουργία βιώσιμων διοικητικών δομών. Ωστόσο, η θεσμική κουλτούρα, δηλαδή οι πρακτικές και οι αντιλήψεις που διέπουν τη λειτουργία των θεσμών, μεταβάλλεται σταδιακά και απαιτεί μακροχρόνια εδραίωση. Το στοιχείο αυτό συνδέεται άμεσα με την έννοια της θεσμικής εσωτερίκευσης που αναλύθηκε στο Κεφάλαιο 3. Η κοινωνική και διοικητική αποδοχή των μεταρρυθμίσεων αποτελεί προϋπόθεση για τη βιωσιμότητά τους.

Μέσα Ενημέρωσης και Δημόσιος Λόγος

Η ελευθερία και ανεξαρτησία των μέσων ενημέρωσης αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για τη λειτουργία δημοκρατικών θεσμών[15]. Η Ευρωπαϊκή Ένωση εντάσσει την αξιολόγηση της ελευθερίας του Τύπου στις Εκθέσεις Προόδου, αναγνωρίζοντας ότι η ποιότητα του δημόσιου διαλόγου επηρεάζει άμεσα τη λογοδοσία και τη διαφάνεια. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η πολιτική επιρροή στα μέσα ενημέρωσης ή η συγκέντρωση ιδιοκτησίας περιορίζουν την αποτελεσματικότητα των θεσμικών ελέγχων. Οι παράγοντες αυτοί επηρεάζουν τη δυνατότητα κοινωνικού ελέγχου των μεταρρυθμίσεων και ενδέχεται να υπονομεύσουν την ουσιαστική συμμόρφωση.

Κοινωνική Νομιμοποίηση της Ενταξιακής Διαδικασίας

Η στήριξη της κοινωνίας των πολιτών συμβάλλει επίσης στη διαμόρφωση θετικής στάσης των κοινωνιών απέναντι στην ευρωπαϊκή προοπτική. Η κοινωνική αποδοχή των μεταρρυθμίσεων ενισχύει τη σταθερότητα της ενταξιακής διαδικασίας και περιορίζει τον κίνδυνο πολιτικής αναδίπλωσης. Η δημόσια αντίληψη περί αξιοπιστίας της ενταξιακής προοπτικής επηρεάζει την πολιτική βούληση των κυβερνήσεων και τη διατήρηση μεταρρυθμιστικής δυναμικής. Σε περιπτώσεις όπου η προοπτική ένταξης θεωρείται αβέβαιη, η κοινωνική υποστήριξη ενδέχεται να μειωθεί, επηρεάζοντας αρνητικά τη βιωσιμότητα των μεταρρυθμίσεων.

Θεσμικός Μετασχηματισμός και Κοινωνική Διάσταση

Η ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών αναδεικνύει ότι ο θεσμικός μετασχηματισμός δεν είναι αποκλειστικά διοικητική διαδικασία, αλλά περιλαμβάνει

---

[15] Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο ρόλος του Βαλκανικού Δικτύου Ερευνητικής Δημοσιογραφίας (BIRN) στα Δυτικά Βαλκάνια, το οποίο, με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, ανέδειξε υποθέσεις διαφθοράς σε Σερβία και Βοσνία που οι εθνικοί μηχανισμοί ελέγχου αδυνατούσαν να ερευνήσουν. Το Βαλκανικό Δίκτυο Ερευνητικής Δημοσιογραφίας (Balkan Investigative Reporting Network, BIRN) ιδρύθηκε το 2005 και δραστηριοποιείται σε Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κόσοβο, Βόρεια Μακεδονία, Ρουμανία και Σερβία. Με χρηματοδότηση μεταξύ άλλων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Αυστριακή Αναπτυξιακή Υπηρεσία (ADA), υλοποίησε τη σειρά προγραμμάτων «A Paper Trail to Better Governance» (2013–2024), εστιάζοντας στη διαφάνεια δημοσίων θεσμών και την ερευνητική δημοσιογραφία κατά της διαφθοράς (BIRN, n.d.; Austrian Development Agency, 2013).

ευρύτερη κοινωνική μεταβολή. Η μεταρρύθμιση θεσμών απαιτεί παράλληλη ενίσχυση κουλτούρας λογοδοσίας, διαφάνειας και συμμετοχικότητας. Η διάσταση αυτή συμπληρώνει τη χρηματοδοτική και κανονιστική διάσταση της πολιτικής διεύρυνσης, προσδίδοντας στην ευρωπαϊκή στρατηγική πολυεπίπεδο χαρακτήρα.

4.4 Η Γεωοικονομική Διάσταση και Εξωτερικοί Δρώντες στα Δυτικά Βαλκάνια

Η θεσμική πολιτική διεύρυνσης δεν εξελίσσεται σε γεωπολιτικό κενό. Τα Δυτικά Βαλκάνια αποτελούν πεδίο αυξανόμενου ανταγωνισμού εξωτερικών δρώντων - Ρωσίας, Κίνας, Τουρκίας - οι οποίοι προσφέρουν εναλλακτικά μοντέλα σύνδεσης, χωρίς τη θεσμική αιρεσιμότητα της ΕΕ. Η γεωοικονομική διάσταση αυτή επηρεάζει άμεσα το πλαίσιο κινήτρων (incentive framework) των υποψήφιων κρατών και, κατ' επέκταση, την αποτελεσματικότητα της ευρωπαϊκής μετασχηματιστικής ισχύος.

4.4.1 Ρωσία: Ενεργειακή Εξάρτηση και Πολιτική Επιρροή

Η ρωσική παρουσία στα Δυτικά Βαλκάνια στηρίζεται παραδοσιακά σε τρεις πυλώνες: ενεργειακή εξάρτηση, πολιτικές διασυνδέσεις και πολιτιστικο-θρησκευτική εγγύτητα (ιδίως με τη Σερβία και εν μέρει τη Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας). Ωστόσο, η εισβολή στην Ουκρανία (2022) μεταμόρφωσε ριζικά τη δυναμική. Το Στρατηγικό Δόγμα του ΝΑΤΟ 2022 αναγνώρισε ρητά τη Ρωσία ως την πλέον άμεση απειλή για την ασφάλεια της Ευρωατλαντικής ζώνης (NATO, 2022).

Η ενεργειακή ασφάλεια αναδείχθηκε ως στρατηγικό ζήτημα πρώτης γραμμής. Η εξάρτηση ορισμένων βαλκανικών χωρών (κυρίως Σερβίας και Βοσνίας) από ρωσικό φυσικό αέριο δημιούργησε ευάλωτα σημεία που η Μόσχα εκμεταλλεύτηκε ως εργαλεία πολιτικής πίεσης. Η ΕΕ απάντησε με δύο τρόπους: αφενός, μέσω του Οικονομικού και Επενδυτικού Σχεδίου 2020–2024 που περιελάμβανε σημαντικές επενδύσεις σε ενεργειακές υποδομές, και αφετέρου, μέσω της ένταξης των Δυτικών Βαλκανίων στην Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Κοινότητα.

Η Σερβία αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση. Η Έκθεση 2025 (Serbia 2025 Report) κατέγραψε ότι η Σερβία διατηρεί υψηλό επίπεδο σχέσεων με τη Ρωσία και δεν ευθυγραμμίζεται πλήρως με τις κυρώσεις της ΕΕ. Κατά την παρουσίαση του πακέτου διεύρυνσης 2025, η Υπάτη Εκπρόσωπος Kallas υπογράμμισε ότι η ευθυγράμμιση με την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της ενταξιακής διαδικασίας, καθώς εκφράζει την επιλογή μιας υποψήφιας χώρας να «*βλέπει τον κόσμο όπως η ΕΕ και να τον διαμορφώνει μαζί της*», ενώ η Επίτροπος Kos κάλεσε τη Σερβία να ξεκαθαρίσει τη στρατηγική της επιλογή και να εγκαταλείψει την αντι-ευρωπαϊκή ρητορική (Kallas & Kos, 2025). Η γεωπολιτική αμφισημία της Σερβίας φανερώνει τα όρια της πολιτικής αιρεσιμότητας: όταν υπάρχουν εναλλακτικές πηγές στρατηγικής στήριξης, η ΕΕ δυσκολεύεται να επιβάλει τις κανονιστικές της προτεραιότητες.

4.4.2 Κίνα: Οι Νέοι Δρόμοι του Μεταξιού και η Πρόκληση στο Ευρωπαϊκό Μοντέλο

Η κινεζική παρουσία στα Δυτικά Βαλκάνια εντάχθηκε αρχικά στη «Πρωτοβουλία Ζώνης και Δρόμου» (Belt and Road Initiative, BRI) και στο πλαίσιο «16+1» (μετέπειτα «14+1»). Η Κίνα επενδύει σε υποδομές — δρόμους, γέφυρες, ενεργειακά έργα — μέσω διμερών δανείων χωρίς τους όρους αιρεσιμότητας που χαρακτηρίζουν την ευρωπαϊκή χρηματοδότηση (Stanicek & Terpova, 2022). Η προσέγγιση αυτή δημιουργεί εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης για κυβερνήσεις που δυσκολεύονται ή δεν επιθυμούν να πληρούν τα ευρωπαϊκά κριτήρια, ενώ παράλληλα μειώνει την ελκυστικότητα των ευρωπαϊκών μεταρρυθμίσεων και τη δύναμη της αιρεσιμότητας της ΕΕ (Zeneli, 2024). .

Ωστόσο, η αρχική ορμή του BRI στα Βαλκάνια φαίνεται να ατονεί μετά το 2022. Αρκετές χώρες αναθεώρησαν τη στάση τους: η Λιθουανία αποχώρησε από τον μηχανισμό «16+1», η Τσεχία και άλλες χώρες απομακρύνθηκαν, και ο μηχανισμός μετατράπηκε σε «14+1». Μετά μια αρχικά φιλόδοξη φάση, η κινεζική επιρροή εξελίχθηκε άνισα στα Βαλκάνια, αντανακλώντας τις μεταβαλλόμενες στάσεις των ΗΠΑ, του ΝΑΤΟ και της ΕΕ απέναντι στην Κίνα (Prorokovič, 2025) Η ΕΕ αντέδρασε με τη στρατηγική Global Gateway[16] (2021) ως αντίβαρο στο BRI (Council on Foreign Relations, 2023), αλλά η εφαρμογή παραμένει αργή. Τα πρόσφατα στοιχεία δείχνουν ότι η κινεζική επιρροή δεν αντικαθιστά την ευρωπαϊκή, αλλά δημιουργεί ανταγωνιστικό περιβάλλον που αποδυναμώνει τα κίνητρα μεταρρύθμισης (Shopov, 2025). Η ΕΕ παραμένει ο κυρίαρχος οικονομικός εταίρος με το 70% των συνολικών άμεσων ξένων επενδύσεων (Stanicek & Terpova, 2022).

Η κινεζική παρουσία στα Βαλκάνια αποκαλύπτει μια δομική αδυναμία της ευρωπαϊκής πολιτικής, ενώ η ΕΕ απαιτεί ευθυγράμμιση με κανόνες ως προϋπόθεση χρηματοδότησης, η Κίνα προσφέρει «χρηματοδότηση χωρίς ερωτήσεις» (Zeneli, 2024). Όπως επισημαίνει η πρόσφατη ανάλυση του ECFR[17], η διαδικασία ένταξης δεν έχει προσαρμοστεί στη νέα γεωπολιτική πραγματικότητα, με αποτέλεσμα η ΕΕ να κινδυνεύει να υπονομεύσει τον μετασχηματιστικό χαρακτήρα της διεύρυνσης (Shopov, 2025). Αυτό δεν αναιρεί τη μακροπρόθεσμη ελκυστικότητα του

[16] Το Global Gateway είναι η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την κινητοποίηση έως €300–400 δισ. επενδύσεων παγκοσμίως στους τομείς της ψηφιακής τεχνολογίας, της ενέργειας, των μεταφορών, της υγείας, της εκπαίδευσης και της έρευνας, με στόχο βιώσιμη, ασφαλή και διαφανή ανάπτυξη και συνεργασία. Το Global Gateway ξεκίνησε το 2021 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τον Ύπατο Εκπρόσωπο της ΕΕ, με στόχο τη δημιουργία έξυπνων, καθαρών και ασφαλών υποδομών που ενισχύουν την ανάπτυξη και τις δημοκρατικές αξίες στις χώρες-εταίρους. Η στρατηγική στελέχωση συνοδεύεται από γεωπολιτική διάσταση, πρωτίστως ως μια ευρωπαϊκή πρόταση υψηλών προτύπων υπέρ των δημοκρατικών αξιών, αντιβαίνουντας συγχρόνως στην εξάπλωση εξωτερικών υποδομών όπως τα έργα του κινεζικού Belt and Road Initiative (Πηγή: https://commission.europa.eu/)

[17] **E**uropean **C**ouncil on **F**oreign **R**elations

ευρωπαϊκού μοντέλου, αλλά δημιουργεί βραχυπρόθεσμη ανταγωνιστική πίεση, ιδίως σε περιπτώσεις αμφίρροπης πολιτικής βούλησης.

4.4.3 Τουρκία: Η Νέα Βαλκανική Πολιτική

Η τουρκική παρουσία στα Δυτικά Βαλκάνια στηρίζεται σε τρεις πυλώνες: οικονομικές επενδύσεις, πολιτιστική διπλωματία (μέσω ΤΙΚΑ[18], Yunus Emre Enstitüsü[19] και θρησκευτικών δικτύων) και διμερείς πολιτικές σχέσεις, ιδίως με τη Βοσνία, την Αλβανία και το Κόσοβο. Το δόγμα του «στρατηγικού βάθους» (Davutoğlu, 2010), αν και πολιτικά ξεπερασμένη, σηματοδότησε μια στροφή στην τουρκική εξωτερική πολιτική προς ενεργό εμπλοκή στη βαλκανική περιφέρεια.

Στον συλλογικό τόμο υπό την επιμέλεια Κουσκουβέλη και Λίτσα (2013) καθιστά σαφή ότι η τουρκική βαλκανική πολιτική λειτουργεί σε διμερές επίπεδο και δεν ανταγωνίζεται ευθέως τη θεσμική ενσωμάτωση στην ΕΕ. Ωστόσο, η παρουσία αυτή δημιουργεί ένα πρόσθετο επίπεδο εξωτερικής επιρροής που μπορεί να αξιοποιηθεί από τοπικές πολιτικές ελίτ ως εναλλακτική στρατηγική. Μετά το 2020, η τουρκική πολιτική στα Βαλκάνια ενσωμάτωσε εντονότερα οικονομικά στοιχεία (εμπορικές συμφωνίες, ΑΞΕ, ενεργειακή συνεργασία) δίπλα στα παραδοσιακά πολιτιστικά εργαλεία.

Για την Ελλάδα, η τουρκική παρουσία στα Βαλκάνια αποτελεί πρόσθετη στρατηγική παράμετρο. Ο Τσάκωνας (2021) έχει αναδείξει τη σύνδεση μεταξύ ελληνοτουρκικών σχέσεων και περιφερειακής σταθερότητας, τονίζοντας ότι η ελληνική στρατηγική «κοινωνικοποίησης» της Τουρκίας μέσω της ΕΕ αποτελεί θεμελιώδη διάσταση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Η ελληνική στρατηγική εστιάζει στην ενίσχυση του ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου ως αντιβάρου στις μονομερείς εξωτερικές παρεμβάσεις.

4.4.4 Η ΕΕ ως Κυρίαρχος Δρων

Παρά τον ανταγωνισμό εξωτερικών δρώντων, η ΕΕ παραμένει ο κυρίαρχος παράγοντας στην περιοχή. Αποτελεί τον κύριο εμπορικό εταίρο, τον μεγαλύτερο χρηματοδότη και τον μοναδικό δρώντα που προσφέρει ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο ενσωμάτωσης. Κανένας εξωτερικός δρων δεν παρέχει αντίστοιχο πλαίσιο θεσμικής, οικονομικής και πολιτικής ολοκλήρωσης.

---

[18] Η Τουρκική Υπηρεσία Συνεργασίας και Συντονισμού (Türk İşbirliği ve Koordinasyon İdaresi Başkanlığı - TİKA) είναι ένας κρατικός οργανισμός της Τουρκίας, ο οποίος υπάγεται στο Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού και είναι υπεύθυνος για την υλοποίηση αναπτυξιακών προγραμμάτων και τεχνικής βοήθειας στο εξωτερικό.

[19] Το Yunus Emre Enstitüsü (Ινστιτούτο Γιουνούς Εμρέ) είναι ένας παγκόσμιος μη κερδοσκοπικός οργανισμός που ιδρύθηκε από την τουρκική κυβέρνηση το 2007. Στόχος του είναι η προώθηση της τουρκικής γλώσσας, του πολιτισμού, της ιστορίας και των τεχνών σε όλο τον κόσμο

Οι πρόσφατες εξελίξεις ενίσχυσαν σημαντικά τα ευρωπαϊκά εργαλεία. Η Διευκόλυνση Μεταρρυθμίσεων και Ανάπτυξης (Reform and Growth Facility, Κανονισμός 2024/1449), με προϋπολογισμό 6 δισ. ευρώ (2024–2027), αποτελεί πρωτοφανές χρηματοδοτικό εργαλείο που συνδέει τη χρηματοδότηση άμεσα με τις μεταρρυθμίσεις. Τον Οκτώβριο 2025, η Επιτροπή ενέκρινε την πρώτη εκταμίευση κονδυλίων για την Αλβανία και τη δεύτερη για Μαυροβούνιο και Βόρεια Μακεδονία στο πλαίσιο του Μηχανισμού, ενώ τον Ιανουάριο 2026 εγκρίθηκε η πρώτη εκταμίευση για τη Σερβία (European Commission, 2025b, European Commission, 2026). Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη υπέβαλε τη μεταρρυθμιστική της ατζέντα τον Σεπτέμβριο 2025.

Η ενεργειακή διασύνδεση αποτελεί βασικό πυλώνα. Η ένταξη χωρών των Δυτικών Βαλκανίων στην SEPA[20] (Ενιαίος Χώρος Πληρωμών σε Ευρώ) και η εφαρμογή «Roam Like at Home» (από Ιανουάριο 2026 για Αλβανία, Μαυροβούνιο) αποτελούν ενέργειες σταδιακής ενσωμάτωσης που δημιουργούν απτά οφέλη πριν από την πλήρη ένταξη.

Η Ελληνική Προεδρία του Συμβουλίου της ΕΕ (β΄ εξάμηνο 2027) αναμένεται να αποτελέσει ευκαιρία για νέα ώθηση στη διεύρυνση. Ο Υπουργός Εξωτερικών Γεραπετρίτης δήλωσε (Δεκέμβριος 2025) ότι η Ελλάδα προτίθεται να αναλάβει πρωτοβουλίες για την επιτάχυνση της ευρωπαϊκής προοπτικής, υπενθυμίζοντας ότι 22 χρόνια μετά τη Σύνοδο της Θεσσαλονίκης η χώρα παραμένει «επισπεύδουσα σε αυτήν την κατεύθυνση» (Γεραπετρίτης, 2025). Η σταθερή ελληνική στήριξη στη διεύρυνση αντικατοπτρίζει τη ρεαλιστική αξιολόγηση ότι η θεσμική ενσωμάτωση της περιφέρειας ενισχύει τη δική της ασφάλεια και γεωοικονομική θέση.

4.4.5 Συγκριτική Αξιολόγηση

Συνοπτικά, η γεωοικονομική ανάλυση αποδεικνύει ότι η ΕΕ δεν δρα σε μονοπωλιακό περιβάλλον. Η ρωσική ενεργειακή εξάρτηση, η κινεζική χρηματοδότηση χωρίς αιρεσιμότητα και η τουρκική πολιτιστικο-οικονομική παρουσία δημιουργούν ανταγωνιστικό πλαίσιο. Ωστόσο, κανένας εξωτερικός δρων δεν αντικαθιστά τη θεσμική ελκυστικότητα της ΕΕ: μόνο η ΕΕ προσφέρει ολοκληρωμένο πλαίσιο θεσμικής, ρυθμιστικής και οικονομικής ενσωμάτωσης. Η διεύρυνση λειτουργεί πλέον ταυτόχρονα ως μηχανισμός θεσμικής εδραίωσης, μέσο ενίσχυσης ανθεκτικότητας και εργαλείο αναχαίτισης εξωτερικής επιρροής — τριπλή λειτουργία που αποτυπώνει τη σύνθεση κανονιστικής και ρεαλιστικής λογικής.

[20] Ο SEPA (Single European Payments Area) ή όπως ονομάζεται στην Ελλάδα, ΕΧΠΕ (Ενιαίος Χώρος Πληρωμών σε Ευρώ), είναι η ενιαία περιοχή όπου καταναλωτές, επιχειρήσεις και άλλοι οικονομικοί παράγοντες πραγματοποιούν, αλλά και δέχονται πληρωμές σε Ευρώ, σύμφωνα με ένα κοινό και ομοιόμορφο πλαίσιο κανόνων.

ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΟΟΔΟΥ ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

Η θεσμική αξιολόγηση της πολιτικής διεύρυνσης, η οποία αναπτύχθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, καθιστά αναγκαία τη συγκριτική εξέταση της προόδου των επιμέρους κρατών των Δυτικών Βαλκανίων. Η ενταξιακή διαδικασία δεν εξελίσσεται ομοιόμορφα, ούτε παράγει ενιαία αποτελέσματα. Αντιθέτως, η πρόοδος διαφοροποιείται ανάλογα με τον βαθμό θεσμικής ικανότητας, πολιτικής βούλησης, κοινωνικής νομιμοποίησης και εξωτερικών επιρροών.

Στο πλαίσιο της παρούσας ανάλυσης, η αξιολόγηση των χωρών βασίζεται στους δείκτες που ορίστηκαν στο Κεφάλαιο 3: θεσμική συμμόρφωση (formal compliance), ουσιαστική εφαρμογή (substantive implementation), θεσμική εσωτερίκευση (internalization), πολιτική βούληση (political commitment) και βαθμός ευρωπαϊκής επιρροής (EU leverage). Η χρήση των δεικτών αυτών επιτρέπει συγκριτική και όχι περιγραφική προσέγγιση, αποτυπώνοντας τη διαφοροποίηση ενταξιακών τροχιών. Η συγκριτική αποτίμηση των δεικτών αυτών ανά χώρα αποτυπώνεται συνοπτικά στον Πίνακα του Παραρτήματος «Β».

Η ανάλυση βασίζεται κυρίως στις Εκθέσεις Προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Enlargement Package 2025), οι οποίες δημοσιεύτηκαν στις 4 Νοεμβρίου 2025, καθώς και στα αντίστοιχα στοιχεία του Enlargement Package 2024 (European Commission, 2024). Η Επίτροπος Διεύρυνσης Marta Kos επισήμανε ότι το 2025 υπήρξε έτος σημαντικής προόδου για τη διεύρυνση, με ιδιαίτερη αναφορά στο Μαυροβούνιο, την Αλβανία, τη Μολδαβία και την Ουκρανία ως τις χώρες που προχώρησαν περισσότερο στις μεταρρυθμίσεις (European Commission, 2025c).

Για λόγους αναλυτικής σαφήνειας, τα κράτη εξετάζονται σε τρεις κατηγορίες: προηγμένες υποψήφιες χώρες, υποψήφιες με σύνθετη πολιτική δυναμική και δυνητικά υποψήφιες ή θεσμικά εύθραυστες περιπτώσεις.

5.1 Προηγμένες Υποψήφιες Χώρες

Μαυροβούνιο

Το Μαυροβούνιο αποτελεί τη χώρα με τη μεγαλύτερη πρόοδο στη διαδικασία διεύρυνσης και κατέχει σταθερά την πρώτη θέση μεταξύ των υποψηφίων (βαθμός ετοιμότητας 3,2/5 το 2024, αύξηση από 3,12 το 2023). Η Έκθεση 2025 χαρακτηρίζει την πρόοδο ως «σημαντική» (significant progress) και επιβεβαιώνει ότι η χώρα βρίσκεται σε τροχιά ολοκλήρωσης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων έως το τέλος του 2026 (Montenegro 2025 Report).

Σε επίπεδο θεσμικής συμμόρφωσης, η εικόνα είναι η πλέον θετική στην περιοχή. Κατά το τελευταίο έτος, το Μαυροβούνιο έκλεισε τέσσερα διαπραγματευτικά κεφάλαια και δεσμεύτηκε για προσωρινό κλείσιμο περαιτέρω κεφαλαίων έως το τέλος του 2025. Ο Ιούνιος 2024 αποτέλεσε σημαντική καμπή, καθώς η Διάσκεψη Προσχώρησης επιβεβαίωσε ότι η χώρα πληροί συνολικά τα ενδιάμεσα κριτήρια αναφοράς (interim benchmarks) για τα κεφάλαια 23 και 24 (δικαιοσύνη και κράτος δικαίου), ανοίγοντας τον δρόμο για το προσωρινό κλείσιμο περαιτέρω κεφαλαίων (Montenegro 2024 Report).

Ωστόσο, η διάκριση μεταξύ τυπικής συμμόρφωσης και πλήρους θεσμικής εσωτερίκευσης παραμένει εμφανής. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισημαίνει ότι, παρά τις ουσιαστικές νομοθετικές μεταρρυθμίσεις στον δικαστικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων τροποποιήσεων στους νόμους περί Δικαστικού Συμβουλίου, Εισαγγελίας και Ειδικής Εισαγγελίας, απαιτείται περαιτέρω εδραίωση αξιόπιστου ιστορικού επιδόσεων (track record) στην καταπολέμηση διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος (Montenegro 2025 Report). Η πολιτική πόλωση και οι εθνοτικές εντάσεις που αναδύθηκαν κατά τη διάρκεια του 2024 αποτελούν παράγοντα κινδύνου για τη διατήρηση της ευρείας πολιτικής συναίνεσης υπέρ της ευρωπαϊκής πορείας.

Η συμμετοχή του Μαυροβουνίου στο ΝΑΤΟ από το 2017 ενισχύει τη στρατηγική ευθυγράμμιση με τον ευρωατλαντικό χώρο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ανακοίνωσε ότι θα ξεκινήσει σύντομα τις προετοιμασίες για τη Συνθήκη Προσχώρησης, γεγονός που αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό βήμα για τα Δυτικά Βαλκάνια. Συνολικά, το Μαυροβούνιο κατατάσσεται σε κατηγορία υψηλής θεσμικής συμμόρφωσης με σημαντική αλλά ακόμη υπό εδραίωση θεσμική εσωτερίκευση.

Αλβανία

Η Αλβανία αναδείχθηκε ως η δεύτερη πλέον δυναμική υποψήφια χώρα, καταγράφοντας εντυπωσιακή πρόοδο κατά το 2024–2025. Σύμφωνα με την Έκθεση 2025, τέσσερα θεματικά σύνολα (clusters) ανοίχτηκαν κατά το τελευταίο έτος, ενώ προετοιμάζεται η έναρξη διαπραγματεύσεων για το τελευταίο σύνολο. Η χώρα στοχεύει στην ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων έως το 2027, και η Επιτροπή θεωρεί τον στόχο αυτό εφικτό (Albania 2025 Report).

Στον τομέα του κράτους δικαίου, η Αλβανία παρουσιάζει ιδιαίτερα θετική εικόνα. Η διαδικασία επανελέγχου (vetting) δικαστών και εισαγγελέων, μία από τις πλέον φιλόδοξες δικαστικές μεταρρυθμίσεις στα Δυτικά Βαλκάνια, ολοκληρώθηκε σε πρώτο βαθμό, με 794 από 805 υποθέσεις (98%) να έχουν κλείσει έως τον Οκτώβριο 2024 (Albania 2024 Report). Η Ειδική Δομή κατά της Διαφθοράς και του

Οργανωμένου Εγκλήματος (SPAK)[21] συνέχισε να παράγει αποτελέσματα σε υποθέσεις υψηλόβαθμων αξιωματούχων. Η Επιτροπή αξιολόγησε θετικά τη δικαστική μεταρρύθμιση και την καταπολέμηση οργανωμένου εγκλήματος.

Ωστόσο, εκκρεμούν προκλήσεις: η πολιτική πόλωση μεταξύ κυβέρνησης και αντιπολίτευσης, η περιορισμένη κοινοβουλευτική εποπτεία επί της εκτελεστικής εξουσίας, και η ανάγκη ενίσχυσης της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης, των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και της προστασίας μειονοτήτων (Albania 2024 Report). Η δημόσια στήριξη της ευρωπαϊκής πορείας παραμένει εξαιρετικά υψηλή (91% των πολιτών), γεγονός που ενισχύει τη νομιμοποίηση της μεταρρυθμιστικής διαδικασίας. Η συμμετοχή στο ΝΑΤΟ ενισχύει τη στρατηγική ευθυγράμμιση.

Συνολικά, η Αλβανία μπορεί να χαρακτηριστεί ως περίπτωση ταχείας θεσμικής προσαρμογής με αυξανόμενη ουσιαστική συμμόρφωση και ισχυρή πολιτική βούληση, υπό συνεχή αξιολόγηση.

5.2 Υποψήφιες με Σύνθετη Πολιτική Δυναμική

Σερβία

Η Σερβία αποτελεί ενδεχομένως την πλέον αντιφατική περίπτωση στα Δυτικά Βαλκάνια. Παρά τη σχετικά υψηλή βαθμολογία ετοιμότητας (3,11/5 το 2024), η Έκθεση 2025 αποτελεί τη χειρότερη αξιολόγηση που έχει λάβει ποτέ η χώρα (Serbia 2025 Report). Η Επίτροπος Kos σημείωσε ότι, ενώ οι σερβικές αρχές συνεχίζουν να δηλώνουν ότι η ένταξη στην ΕΕ αποτελεί στρατηγικό στόχο, ο πραγματικός ρυθμός υλοποίησης μεταρρυθμίσεων έχει επιβραδυνθεί σημαντικά.

Η πολιτική κρίση αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο. Από τον Νοέμβριο 2024, μαζικές φοιτητικές και πολιτικές διαμαρτυρίες σαρώνουν τη Σερβία, πυροδοτημένες από την κατάρρευση του στεγάστρου στον σιδηροδρομικό σταθμό του Νόβι Σαντ, η οποία ανέδειξε βαθύτερα ζητήματα διαφθοράς, έλλειψης λογοδοσίας και διαφάνειας. Η Επιτροπή κατέγραψε υπερβολική χρήση βίας κατά διαδηλωτών και πιέσεις κατά της κοινωνίας των πολιτών (Serbia 2025 Report).

Σε επίπεδο θεσμικής συμμόρφωσης, η Σερβία εμφανίζει τυπική πρόοδο σε ορισμένους τομείς (υιοθέτηση νέας στρατηγικής κατά της διαφθοράς 2024–2028),

[21] Η SPAK (Struktura e Posaçme kundër Korrupsionit dhe Krimit të Organizuar) αποτελεί ανεξάρτητο θεσμικό όργανο της Αλβανίας, το οποίο συστάθηκε στο πλαίσιο της εκτεταμένης μεταρρύθμισης του δικαστικού συστήματος το 2016. Η SPAK έχει αρμοδιότητα τη διερεύνηση και δίωξη υποθέσεων διαφθοράς υψηλού επιπέδου και οργανωμένου εγκλήματος, συμπεριλαμβανομένων υποθέσεων που αφορούν ανώτατους πολιτικούς αξιωματούχους, δικαστές και εισαγγελείς. Η δημιουργία και η λειτουργία της συνδέονται άμεσα με την πολιτική αιρεσιμότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και θεωρούνται βασικός δείκτης ουσιαστικής εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων στο κράτος δικαίου στο πλαίσιο της ενταξιακής διαδικασίας της Αλβανίας.

αλλά σημαντική οπισθοδρόμηση στην ελευθερία έκφρασης. Η Έκθεση 2025 καταγράφει ρητά «backsliding» (οπισθοδρόμηση) στον τομέα αυτό: δηλώσεις υψηλόβαθμων αξιωματούχων με αποτρεπτικό αποτέλεσμα για τη δημοσιογραφία, αυξανόμενες στρατηγικές αγωγές κατά δημοσιογράφων (SLAPPs[22]) και αδυναμία του ρυθμιστικού φορέα μέσων ενημέρωσης (REM[23]) να ασκήσει ανεξάρτητα τον ρόλο του (Serbia 2025 Report).

Η γεωπολιτική ευθυγράμμιση παραμένει κρίσιμο ζήτημα. Η Σερβία εξακολουθεί να διατηρεί υψηλό επίπεδο σχέσεων με τη Ρωσία και την Κίνα, γεγονός που εγείρει ερωτήματα για τον στρατηγικό της προσανατολισμό. Η Υπάτη Εκπρόσωπος Kallas τόνισε ότι η υποστήριξη ρωσικού καθεστώτος που σκοτώνει ανθρώπους στην Ουκρανία και η μη αποδοχή κυρώσεων αποτελούν πράγματα που η ΕΕ δεν μπορεί πλέον να ανέχεται. Η μερική ευθυγράμμιση με την Κοινή Εξωτερική Πολιτική, ιδίως σε σχέση με τις κυρώσεις κατά της Ρωσίας, υπογραμμίζει τη σύνθετη εξωτερική πολιτική στάση (Bechev, 2017).

Η Σερβία εμφανίζει υψηλό επίπεδο τυπικής συμμόρφωσης αλλά επιλεκτική ουσιαστική εφαρμογή, σε συνδυασμό με οπισθοδρόμηση σε θεμελιώδη δικαιώματα. Πρόκειται για χαρακτηριστική περίπτωση εργαλειακής συμμόρφωσης υπό αυξανόμενη γεωπολιτική αμφισημία .

Βόρεια Μακεδονία

Η Βόρεια Μακεδονία εμφανίζει σταθερή πολιτική δέσμευση υπέρ της ευρωπαϊκής προοπτικής, αλλά η ενταξιακή της πορεία παραμένει εγκλωβισμένη σε διμερή ζητήματα. Η βαθμολογία ετοιμότητας αυξήθηκε ελαφρά (3,09/5 το 2024, από 3,03 το 2023), με βελτίωση σε δύο διαπραγματευτικά κεφάλαια (North Macedonia 2024 Report).

Ωστόσο, η Έκθεση 2024 εγείρει σοβαρές ανησυχίες. Η νέα κυβέρνηση ανακοίνωσε σχέδια «διάλυσης» του Δικαστικού και του Εισαγγελικού Συμβουλίου, ενέργεια που θα υπέσκαπτε τη δικαστική ανεξαρτησία (North Macedonia 2024 Report). Στην καταπολέμηση της διαφθοράς δεν καταγράφηκε καμία πρόοδος, ενώ η διαφθορά χαρακτηρίζεται ζήτημα «σοβαρής ανησυχίας». Η Έκθεση 2025 επιβεβαιώνει ότι τα ζητήματα αυτά συνεχίζουν να επηρεάζουν αρνητικά τη διαδικασία. Ειδικότερα, η δικαστική μεταρρύθμιση εξακολουθεί να παρουσιάζει περιορισμένη πρόοδο, παρά την υιοθέτηση νέας Στρατηγικής Δικαστικής Μεταρρύθμισης (2024–2028), ενώ το αυξανόμενο έλλειμμα ανθρώπινου δυναμικού επιβαρύνει περαιτέρω τη λειτουργικότητα του συστήματος.

[22] **S**trategic **L**awsuits **A**gainst **P**ublic **P**articipation
[23] **R**egulatory Authority for **E**lectronic **M**edia

Η διμερής διαφορά με τη Βουλγαρία, που μεταφέρθηκε εντός της ενταξιακής διαδικασίας, και η απροθυμία του Σκοπίων για παραχωρήσεις καθιστούν απίθανη την ταχεία επίλυση του αδιεξόδου. Η Έκθεση 2025 σημειώνει ότι τα διμερή ζητήματα «συνεχίζουν να επηρεάζουν αρνητικά τη διαδικασία ένταξης» (North Macedonia 2025 Report). Η συμμετοχή στο ΝΑΤΟ (2020) ενισχύει τη γεωπολιτική σταθερότητα, αλλά η ευρωπαϊκή μετασχηματιστική ισχύς περιορίζεται σαφώς από εξωγενείς παράγοντες.

Η περίπτωση της Βόρειας Μακεδονίας καταδεικνύει ότι η πολιτική βούληση και η θεσμική συμμόρφωση δεν αρκούν όταν η αξιοπιστία της ενταξιακής προοπτικής υπονομεύεται από πολιτικοποίηση μέσω διμερών διαφορών.

5.3 Δυνητικά Υποψήφιες και Θεσμικά Εύθραυστες Περιπτώσεις

Βοσνία - Ερζεγοβίνη

Η Βοσνία και Ερζεγοβίνη αποτελεί τη χώρα με τη χαμηλότερη βαθμολογία ετοιμότητας στα Δυτικά Βαλκάνια (1,67/5 — αμετάβλητη μεταξύ 2023 και 2024) και τη μοναδική χώρα χωρίς βελτίωση σε κανένα διαπραγματευτικό κεφάλαιο (Bosnia and Herzegovina 2024 Report). Παρά τη χορήγηση καθεστώτος υποψήφιας χώρας (Δεκέμβριος 2022) και την απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για άνοιγμα ενταξιακών διαπραγματεύσεων (Μάρτιος 2024), η θετική μεταρρυθμιστική δυναμική σταμάτησε σύντομα μετά.

Η πολιτειακή δομή του Ντέιτον εξακολουθεί να αποτελεί δομικό εμπόδιο. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισημαίνει ότι η διεξαγωγή εκλογών επηρεάζεται αρνητικά από διακριτικά στοιχεία του συνταγματικού συστήματος, ότι η Σερβική Δημοκρατία (Republika Srpska) οφείλει να αναγνωρίσει πλήρως τις αποφάσεις του Συνταγματικού Δικαστηρίου, και ότι η κυβέρνηση της οντότητας απέσυρε νομοσχέδιο που στοχοποιούσε οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών ως «ξένους πράκτορες» — αλλά τέτοια πρωτοβουλία δεν πρέπει να επαναληφθεί (Bosnia and Herzegovina 2024 Report).

Η Έκθεση 2025 καταγράφει πολιτικές εντάσεις και στασιμότητα στη μεταρρυθμιστική διαδικασία, αν και η υποβολή της μεταρρυθμιστικής ατζέντας (Reform Agenda) τον Σεπτέμβριο 2025 αποτελεί θετικό βήμα (Bosnia and Herzegovina 2025 Report). Η χώρα χρειάζεται ακόμη να ορίσει επικεφαλής διαπραγματευτή και να δημιουργήσει λειτουργική διαπραγματευτική δομή.

Η Βοσνία και Ερζεγοβίνη κατατάσσεται σε κατηγορία χαμηλής ουσιαστικής συμμόρφωσης και ελάχιστης θεσμικής εσωτερίκευσης. Η περίπτωσή της καταδεικνύει τα όρια της πολιτικής αιρεσιμότητας σε περιβάλλον κατακερματισμένης κρατικής δομής.

Κόσοβο

Το Κόσοβο βρίσκεται σε ιδιαίτερη θεσμική και πολιτική θέση, καθώς δεν αποτελεί επίσημα υποψήφια χώρα αλλά δυνητικό υποψήφιο. Η ελλιπής διεθνής αναγνώριση — ιδίως η μη αναγνώριση από πέντε κράτη-μέλη της ΕΕ (Κύπρος, Ελλάδα, Ρουμανία, Σλοβακία, Ισπανία) — εμποδίζει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να εκδώσει γνωμοδότηση επί της αίτησης ένταξης που υπεβλήθη τον Δεκέμβριο 2022 (Kosovo 2025 Report).

Η βαθμολογία ετοιμότητας αυξήθηκε οριακά (2,02/5 το 2024, από 1,98 το 2023), με βελτίωση σε δύο διαπραγματευτικά κεφάλαια (Kosovo 2024 Report). Η Έκθεση 2025 σημειώνει ότι το Κόσοβο παραμένει δεσμευμένο στην ευρωπαϊκή πορεία με υψηλή δημόσια στήριξη, ωστόσο η καθυστέρηση στη συγκρότηση κυβερνητικών θεσμών μετά τις εκλογές Φεβρουαρίου 2025 επιβράδυνε την πρόοδο στις σχετικές με την ΕΕ μεταρρυθμίσεις (Kosovo 2025 Report).

Η συνεχιζόμενη διαφορά με τη Σερβία και η στασιμότητα του Διαλόγου Βελιγραδίου–Πρίστινας αποτελούν δομικό εμπόδιο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση διαδραματίζει ρόλο διαμεσολαβητή, αλλά ο Ύπατος Εκπρόσωπος Borrell υπογράμμισε ότι η πρόοδος προς την ένταξη πρέπει να συμβαδίζει με την πρόοδο στον Διάλογο. Τα περιοριστικά μέτρα της ΕΕ, αν και ξεκίνησε σταδιακή άρση τους τον Μάιο 2025, παραμένουν συνδεδεμένα με τη σταθεροποίηση στο βόρειο Κόσοβο (Kosovo 2025 Report).

Η περίπτωση του Κοσόβου αναδεικνύει τη σύνδεση μεταξύ θεσμικής προσαρμογής και ζητημάτων κρατικής υπόστασης. Η ευρωπαϊκή επιρροή λειτουργεί ως σταθεροποιητικός παράγοντας, αλλά η πλήρης ενταξιακή προοπτική εξαρτάται από την επίλυση θεμελιωδών πολιτικών ζητημάτων γεγονός που περιορίζει την αποτελεσματικότητα της ευρωπαϊκής αιρεσιμότητας.

5.4 Συγκριτική Αποτίμηση

Η ανάλυση των έξι κρατών καταδεικνύει σαφή διαφοροποίηση ενταξιακών τροχιών, η οποία επιβεβαιώνει τα θεωρητικά ευρήματα του Κεφαλαίου 3 σχετικά με τα όρια της μετασχηματιστικής ισχύος της ΕΕ.

Πρώτη κατηγορία — Προηγμένη πρόοδος: Το Μαυροβούνιο και η Αλβανία αποτελούν τις χώρες-πρωταθλήτριες της διεύρυνσης. Και οι δύο εμφανίζουν σταθερή πολιτική βούληση, ουσιαστική (όχι μόνο τυπική) πρόοδο σε τομείς κράτους δικαίου, και αξιόπιστη χρονοδιάγραμμα ολοκλήρωσης (2026 και 2027 αντίστοιχα). Η ευρωπαϊκή μετασχηματιστική ισχύς λειτουργεί αποτελεσματικά, ενισχυμένη από την ένταξη στο ΝΑΤΟ και την υψηλή κοινωνική νομιμοποίηση.

Δεύτερη κατηγορία — Αμφισημία και πολιτικοποίηση: Η Σερβία και η Βόρεια Μακεδονία αντιμετωπίζουν διαφορετικά αλλά εξίσου περιοριστικά εμπόδια. Στη Σερβία, η εργαλειακή συμμόρφωση συνδυάζεται με γεωπολιτική αμφισημία, δημοκρατική οπισθοδρόμηση και βαθιά κοινωνική πόλωση. Στη Βόρεια Μακεδονία, η πολιτικοποίηση μέσω της διμερούς διαφοράς με τη Βουλγαρία εμποδίζει τη μεταφορά της θεσμικής προόδου σε ενταξιακά βήματα, αποδυναμώνοντας το μεταρρυθμιστικό κίνητρο.

Τρίτη κατηγορία — Δομικά εμπόδια: Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη και το Κόσοβο αντιμετωπίζουν εμπόδια που υπερβαίνουν τη θεσμική συμμόρφωση: η κατακερματισμένη πολιτειακή δομή στην πρώτη περίπτωση και η ελλιπής κρατική αναγνώριση στη δεύτερη περιορίζουν δομικά την αποτελεσματικότητα της ευρωπαϊκής πολιτικής αιρεσιμότητας.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στην Έκθεση 2025, εισήγαγε σημαντική πολιτική καινοτομία: πρότεινε ότι οι μελλοντικές Συνθήκες Προσχώρησης θα πρέπει να περιλαμβάνουν ισχυρότερες δικλείδες ασφαλείας κατά της θεσμικής οπισθοδρόμησης μετά την ένταξη (European Commission, 2025c). Η πρόταση αυτή αντανακλά τα διδάγματα από τις προηγούμενες διευρύνσεις και επιβεβαιώνει ότι η τυπική συμμόρφωση δεν εγγυάται μακροπρόθεσμη θεσμική εδραίωση — θέση που αναπτύχθηκε θεωρητικά στο Κεφάλαιο 3.

Η λεπτομερής αποτίμηση των δεικτών συμμόρφωσης ανά χώρα παρουσιάζεται στον Πίνακα Συγκριτικής Αξιολόγησης του Παραρτήματος «Β», ο οποίος επιτρέπει την οπτική σύγκριση των ενταξιακών τροχιών και δείχνει τη διαφοροποίηση μεταξύ τυπικής προσαρμογής και ουσιαστικής θεσμικής εσωτερίκευσης.

ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ

Η ευρωπαϊκή πολιτική διεύρυνσης στα Δυτικά Βαλκάνια εξελίσσεται εντός ενός σύνθετου πλέγματος θεσμικών, πολιτικών και γεωπολιτικών μεταβλητών, οι οποίες επηρεάζουν άμεσα τόσο τη λειτουργία της πολιτικής αιρεσιμότητας όσο και τον βαθμό αποτελεσματικότητας της ευρωπαϊκής μετασχηματιστικής ισχύος (Schimmelfennig & Sedelmeier, 2005, Vachudova, 2014). Οι μεταβλητές αυτές δεν λειτουργούν αποσπασματικά, αλλά αλληλεπιδρούν δυναμικά, διαμορφώνοντας το πλαίσιο εντός του οποίου αξιολογείται η ενταξιακή διαδικασία.

6.1 Εσωτερικές Θεσμικές Αδυναμίες

Παρά τη σημαντική πρόοδο σε επίπεδο τυπικής θεσμικής συμμόρφωσης, οι περισσότερες χώρες των Δυτικών Βαλκανίων εξακολουθούν να παρουσιάζουν δομικές αδυναμίες στη λειτουργία των βασικών κρατικών θεσμών. Η περιορισμένη ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, η πολιτικοποίηση της δημόσιας διοίκησης και τα εκτεταμένα φαινόμενα διαφθοράς υπονομεύουν τη βιωσιμότητα των μεταρρυθμίσεων (European Commission, 2025c).

Η βιβλιογραφία της ευρωπαϊκοποίησης έχει καταδείξει ότι η υιοθέτηση ευρωπαϊκών κανόνων δεν συνεπάγεται αυτομάτως ουσιαστική θεσμική εσωτερίκευση, ιδίως σε περιβάλλοντα όπου απουσιάζουν σταθερά θεσμικά αντίβαρα και κοινωνική εμπιστοσύνη (Börzel & Risse, 2012). Στα Δυτικά Βαλκάνια, οι μεταρρυθμίσεις συχνά εξαρτώνται από συγκυριακές πολιτικές ισορροπίες, γεγονός που καθιστά τον θεσμικό μετασχηματισμό ευάλωτο σε πολιτικές μεταβολές και κρίσεις διακυβέρνησης.

Η πολιτική αστάθεια — με τη μορφή κυβερνητικών κρίσεων, κοινωνικών κινητοποιήσεων και έντονης πόλωσης — επιτείνει τη θεσμική ασυνέχεια και περιορίζει την αποτελεσματικότητα της ευρωπαϊκής αιρεσιμότητας, η οποία λειτουργεί περισσότερο ως μηχανισμός εξωτερικής πίεσης παρά ως εσωτερικά εδραιωμένος μοχλός μεταρρύθμισης (Levitsky & Way, 2010).

6.2 Διμερείς Διαφορές και Πολιτικοποίηση της Διαδικασίας

Η ενσωμάτωση διμερών διαφορών στο εσωτερικό της ενταξιακής διαδικασίας συνιστά έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες αποδυνάμωσης της ευρωπαϊκής πολιτικής διεύρυνσης. Όπως έχει επισημανθεί στη σχετική βιβλιογραφία, η πολιτικοποίηση της αιρεσιμότητας μεταβάλλει τον χαρακτήρα της από τεχνικό εργαλείο θεσμικής σύγκλισης σε μηχανισμό διακρατικής πίεσης (Noutcheva, 2012).

Η πρακτική αυτή υπονομεύει την προβλεψιμότητα της διαδικασίας και αποδυναμώνει την αξιοπιστία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως ουδέτερου θεσμικού δρώντα (Balfour & Stratulat, 2015). Οι υποψήφιες χώρες δυσκολεύονται να συνδέσουν την πρόοδό τους με απτά ενταξιακά αποτελέσματα, γεγονός που μειώνει τα κίνητρα για βαθιές μεταρρυθμίσεις και ενισχύει την κοινωνική κόπωση έναντι της ευρωπαϊκής προοπτικής.

6.3 Η Ευρωατλαντική Διάσταση και ο Ρόλος του ΝΑΤΟ

Η συμμετοχή αρκετών χωρών των Δυτικών Βαλκανίων στο ΝΑΤΟ προσδίδει πρόσθετη στρατηγική διάσταση στη διαδικασία ευρωπαϊκής ενσωμάτωσης. Η ένταξη στη Συμμαχία ενισχύει την εξωτερική ασφάλεια και περιορίζει τους κινδύνους αποσταθεροποίησης, ιδίως σε μια περιοχή με ιστορικό συγκρούσεων (NATO, 2022).

Ωστόσο, η ευρωατλαντική ενσωμάτωση δεν συνεπάγεται αυτόματα θεσμική σύγκλιση με το ευρωπαϊκό κεκτημένο. Όπως έχει καταδειχθεί στη βιβλιογραφία της ευρωπαϊκοποίησης, η υιοθέτηση κανόνων στα Δυτικά Βαλκάνια συχνά παραμένει επιφανειακή ή μερική, χωρίς να συνοδεύεται από ουσιαστική δημοκρατική και διοικητική εμβάθυνση (Noutcheva & Aydın-Düzgit, 2012). Η διάκριση μεταξύ «σκληρής ασφάλειας» και θεσμικού μετασχηματισμού παραμένει κρίσιμη: η ασφάλεια μπορεί να προηγείται χρονικά, αλλά δεν υποκαθιστά τη θεσμική μεταρρύθμιση, ενώ η τυπική συμμόρφωση με τους ευρωπαϊκούς όρους μπορεί να λαμβάνει μορφές «εικονικής» ή «επιβεβλημένης» συμμόρφωσης (Noutcheva, 2009).

6.4 Εξωτερικοί Δρώντες και Γεωπολιτικός Ανταγωνισμός

Τα Δυτικά Βαλκάνια αποτελούν πεδίο αυξημένου γεωπολιτικού ανταγωνισμού, στον οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν δρα μόνη. Η Ρωσία αξιοποιεί ενεργειακούς, ιστορικούς και πολιτισμικούς δεσμούς για να διατηρήσει επιρροή και να αμφισβητήσει τη δυτική θεσμική ολοκλήρωση (Bechev, 2017). Η Κίνα, μέσω της Πρωτοβουλίας Belt and Road, προωθεί επενδύσεις υποδομών και χρηματοδοτήσεις χωρίς πολιτική αιρεσιμότητα, προσφέροντας εναλλακτικά πρότυπα συνεργασίας που ενδέχεται να υπονομεύσουν την αποτελεσματικότητα της ευρωπαϊκής αιρεσιμότητας (Zweers et al., 2020).

Η παρουσία των εξωτερικών αυτών δρώντων περιορίζει την αποκλειστικότητα της ευρωπαϊκής επιρροής και επιτρέπει στις χώρες της περιοχής να υιοθετούν στρατηγικές εξισορρόπησης, μειώνοντας την αποτελεσματικότητα της ευρωπαϊκής αιρεσιμότητας (Bieber, 2020). Ο πόλεμος στην Ουκρανία ενίσχυσε περαιτέρω τη γεωπολιτική διάσταση της διεύρυνσης, επαναφέροντας την ασφάλεια στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής στρατηγικής (European Council, 2023).

6.5 Η Ελλάδα ως Περιφερειακός Παράγοντας στο Πλαίσιο της Διεύρυνσης

Η Ελλάδα κατέχει ιδιαίτερη θέση στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής διεύρυνσης προς τα Δυτικά Βαλκάνια, καθώς συνδυάζει την ιδιότητα του κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΝΑΤΟ με άμεσο γεωγραφικό, πολιτικό και στρατηγικό ενδιαφέρον για τη σταθερότητα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Η ελληνική εμπλοκή στη διαδικασία διεύρυνσης δεν περιορίζεται στη θεσμική συμμετοχή στους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων της Ένωσης, αλλά εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλέγμα περιφερειακών σχέσεων, διμερών αλληλεπιδράσεων και γεωπολιτικών υπολογισμών.

Διπλωματική Διάσταση: Μεταξύ Ευρωπαϊκής Δέσμευσης και Εθνικού Συμφέροντος

Σε ιστορικό επίπεδο, η Ελλάδα υπήρξε από τους πρώτους υποστηρικτές της ευρωπαϊκής προοπτικής των Δυτικών Βαλκανίων, αντιλαμβανόμενη τη διεύρυνση ως εργαλείο σταθεροποίησης μιας περιοχής που επηρέαζε άμεσα την εθνική της ασφάλεια. Η Σύνοδος Κορυφής της Θεσσαλονίκης το 2003 αποτέλεσε σημείο καμπής, καθώς θεμελίωσε θεσμικά την ευρωπαϊκή προοπτική της περιοχής και ενσωμάτωσε τα Δυτικά Βαλκάνια στο στρατηγικό όραμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Council of the European Union, 2003). Η ελληνική διπλωματία λειτούργησε τότε ως διαμεσολαβητικός παράγοντας μεταξύ των κρατών-μελών της Ένωσης και των χωρών της περιοχής, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση συναίνεσης σε ένα ιδιαίτερα ρευστό μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον.

Η ελληνική στάση έναντι της διεύρυνσης χαρακτηρίζεται, ωστόσο, από μια εγγενή διττότητα. Από τη μία πλευρά, η υποστήριξη της ευρωπαϊκής πορείας των Δυτικών Βαλκανίων συνδέεται με την επιδίωξη περιφερειακής σταθερότητας, οικονομικής διασύνδεσης και θεσμικής εξομάλυνσης. Από την άλλη πλευρά, η Ελλάδα καλείται να διαχειριστεί ζητήματα που άπτονται άμεσα των εθνικών της συμφερόντων, όπως διμερείς διαφορές, ζητήματα ταυτότητας, μειονοτικά θέματα και ενεργειακές ισορροπίες. Η ελληνική εμπλοκή στη διεύρυνση δεν είναι, συνεπώς, άνευ όρων, αλλά διαμορφώνεται στο πλαίσιο μιας ρεαλιστικής αποτίμησης κόστους και οφέλους (Armakolas & Triantafyllou, 2020).

Η περίπτωση της Συμφωνίας των Πρεσπών αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της πολυπλοκότητας αυτής της στρατηγικής θέσης. Η επίλυση μιας μακροχρόνιας διμερούς διαφοράς κατέστησε δυνατή την ευρωατλαντική ενσωμάτωση της Βόρειας Μακεδονίας, ενισχύοντας τη σταθερότητα στην περιοχή, αλλά ταυτόχρονα ανέδειξε τα πολιτικά και κοινωνικά κόστη που συνεπάγεται η ενεργός εμπλοκή σε ζητήματα διεύρυνσης. Η συγκεκριμένη εμπειρία καταδεικνύει ότι η ελληνική στρατηγική στον χώρο των Δυτικών Βαλκανίων δεν μπορεί να αναλυθεί αποκομμένα από το εσωτερικό πολιτικό περιβάλλον και τις αντιλήψεις ασφαλείας της ελληνικής κοινωνίας (Υφαντής, 2012).

Η Ελλάδα ως Κόμβος Ενεργειακής Ασφάλειας

Πέραν της διπλωματικής διάστασης, η Ελλάδα αναδεικνύεται πλέον σε κεντρικό κόμβο ενεργειακής ασφάλειας για ολόκληρη τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, με συγκεκριμένες υποδομές που μεταβάλλουν τα ενεργειακά δεδομένα της περιοχής. Ο Διασυνδετήριος Αγωγός Ελλάδας–Βουλγαρίας (IGB), μήκους 182 χλμ., ο οποίος τέθηκε σε εμπορική λειτουργία τον Οκτώβριο 2022, αποτελεί τον πρώτο αγωγό που παρέχει πραγματική διαφοροποίηση πηγών φυσικού αερίου στη Βουλγαρία, καλύπτοντας πλέον άνω του 50% της εγχώριας κατανάλωσής της. Από την έναρξη λειτουργίας του έως τα τέλη Οκτωβρίου 2025, ο αγωγός μετέφερε σωρευτικά 39,8 εκατομμύρια MWh (περίπου 3,7 δισ. κυβ. μέτρα) προς τη Βουλγαρία, ενώ η δυνατότητα αντίστροφης ροής ενισχύει την ασφάλεια εφοδιασμού και στις δύο χώρες (ICGB, 2025). Η αρχική δυναμικότητα 3 δισ. κυβ. μέτρων ετησίως βρίσκεται σε φάση επέκτασης στα 5 δισ. κυβ. μέτρα, με κατασκευαστική άδεια ήδη εξασφαλισμένη για το βουλγαρικό τμήμα (ICGB, 2025). Ο IGB αποτελεί κεντρικό στοιχείο του «Κάθετου Ενεργειακού Διαδρόμου» (Vertical Gas Corridor), μιας πρωτοβουλίας που επιτρέπει τη μεταφορά LNG και αζέρικου αερίου από τη Νότια προς τη Βόρεια Ευρώπη — με τελικό προορισμό τη Ρουμανία, τη Μολδαβία και την Ουκρανία.

Παράλληλα, ο τερματικός σταθμός LNG Αλεξανδρούπολης (FSRU), ο οποίος ξεκίνησε εμπορική λειτουργία τον Οκτώβριο 2024, προσθέτει δυνατότητα εισαγωγής 5,5 δισ. κυβ. μέτρων LNG ετησίως, προσφέροντας πρόσβαση σε αμερικανικό, αζέρικο και καταριανό φυσικό αέριο. Ο σταθμός αποτελεί Έργο Κοινού Ενδιαφέροντος (PCI) της ΕΕ και τροφοδοτεί μέσω του ελληνικού Εθνικού Συστήματος Μεταφοράς Φυσικού Αερίου τις αγορές Ελλάδας, Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Βόρειας Μακεδονίας, Σερβίας, Μολδαβίας και Ουκρανίας. Η βουλγαρική κρατική εταιρεία Bulgartransgaz συμμετέχει με ποσοστό 20% στο κοινοπρακτικό σχήμα, αντανακλώντας τη στρατηγική σημασία του έργου για τη Βαλκανική ενεργειακή ασφάλεια (Gastrade, 2024).

Ιδιαίτερη σημασία αποκτά η κατασκευή του Διασυνδετήριου Αγωγού Ελλάδας–Βόρειας Μακεδονίας, μήκους 123 χλμ., από τη Νέα Μεσημβρία (Θεσσαλονίκη) έως το Νεγκοτίνο μέσω Ευζώνων–Γευγελής. Η κατασκευή ξεκίνησε τον Ιούλιο 2025 και στις δύο πλευρές των συνόρων, με αναμενόμενη ολοκλήρωση εντός του πρώτου εξαμήνου 2027. Ο αγωγός θα έχει αρχική δυναμικότητα 1,5 δισ. κυβ. μέτρων ετησίως, με δυνατότητα επέκτασης σε 3 δισ. κυβ. μέτρα, ενώ έχει σχεδιαστεί ως hydrogen-ready — δηλαδή ικανός να μεταφέρει πράσινο υδρογόνο στο μέλλον (DESFA/NOMAGAS, 2025). Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων μέσω του Western Balkans Investment Framework, ενώ η ελληνική DESFA ασκεί εποπτικό ρόλο και στο βορειομακεδονικό τμήμα. Η υλοποίηση του έργου αντικατοπτρίζει τις δυνατότητες πρακτικής μετάφρασης

διπλωματικών επιτευγμάτων — όπως η Συμφωνία των Πρεσπών — σε υλικές υποδομές περιφερειακής ενσωμάτωσης.

Οι υποδομές αυτές δεν αποτελούν αποσπασματικά τεχνικά έργα αλλά συνθέτουν ένα ολοκληρωμένο σύστημα ενεργειακής διαφοροποίησης, το οποίο μειώνει δομικά την εξάρτηση των Δυτικών Βαλκανίων από ρωσικό φυσικό αέριο — εξάρτηση που, όπως αναλύθηκε στην ενότητα 6.4, αξιοποιείται ως εργαλείο γεωπολιτικής επιρροής. Η Σερβία, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη και η Βόρεια Μακεδονία παραμένουν σε μεγάλο βαθμό εξαρτημένες από ρωσικό αέριο μέσω του TurkStream, γεγονός που περιορίζει τη στρατηγική τους αυτονομία. Η ελληνική ενεργειακή υποδομή προσφέρει πλέον εφικτή εναλλακτική.

Οικονομική Παρουσία και Εμπορική Διασύνδεση

Η ελληνική οικονομική παρουσία στα Δυτικά Βαλκάνια εκτείνεται πέραν του ενεργειακού τομέα. Ελληνικές τράπεζες διατηρούν θυγατρικές σε Αλβανία, Σερβία, Βόρεια Μακεδονία και Ρουμανία, ενώ η ελληνική επιχειρηματικότητα είναι παρούσα στους τομείς τηλεπικοινωνιών, τροφίμων και κατασκευών. Η Ελλάδα αποτελεί σταθερά έναν από τους σημαντικότερους ξένους επενδυτές στην Αλβανία και τη Βόρεια Μακεδονία, γεγονός που δημιουργεί πρόσθετα κίνητρα για θεσμική σταθερότητα και προβλέψιμο επιχειρηματικό περιβάλλον στις χώρες αυτές.

Ιδιαίτερη στρατηγική σημασία αποκτά ο ρόλος του Λιμένα Θεσσαλονίκης ως κύριας πύλης εμπορευματικής κίνησης προς τα Δυτικά Βαλκάνια και την Κεντρική Ευρώπη. Η επέκταση του 6ου Προβλήτα (Pier 6), η οποία ξεκίνησε τον Νοέμβριο 2025, αναμένεται να αυξήσει τη δυναμικότητα από 650.000 σε 1,5 εκατομμύρια TEU ετησίως, επιτρέποντας την υποδοχή πλοίων μεταφοράς εμπορευματοκιβωτίων (containerships) χωρητικότητας έως 24.000 TEU (ThPA, 2025a). Η αναβάθμιση αυτή ενισχύει τη λειτουργική διασύνδεση μέσω σιδηροδρομικών και οδικών αξόνων με Βουλγαρία, Βόρεια Μακεδονία και Σερβία, καθιστώντας τη Θεσσαλονίκη κεντρικό κόμβο εφοδιαστικής αλυσίδας (logistics hub) για ολόκληρη τη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Τα οικονομικά αποτελέσματα του πρώτου εξαμήνου 2025 επιβεβαιώνουν τη δυναμική, με αύξηση εσόδων 10,2% και αύξηση εσόδων εμπορευματοκιβωτίων 13,2% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2024 (ThPA, 2025b).

Η οικονομική αυτή διασύνδεση ενισχύει τη μετασχηματιστική ισχύ της ΕΕ στην πράξη: δημιουργεί κίνητρα ενσωμάτωσης στην ενιαία αγορά, αυξάνει το κόστος αποσύνδεσης από τους ευρωπαϊκούς θεσμούς και ενθαρρύνει τη θεσμική σύγκλιση μέσω οικονομικής αλληλεξάρτησης.

Ευρωατλαντική Διάσταση του Ελληνικού Ρόλου

Η ιδιότητα της Ελλάδας ως μέλους του ΝΑΤΟ προσδίδει πρόσθετη στρατηγική διάσταση στον ρόλο της. Η ευρωατλαντική ενσωμάτωση ορισμένων

χωρών των Δυτικών Βαλκανίων δημιουργεί ένα πλέγμα ασφάλειας που λειτουργεί συμπληρωματικά προς την ευρωπαϊκή πολιτική διεύρυνσης. Η Ελλάδα συμμετέχει ενεργά σε αυτό το πλαίσιο, όχι μόνο ως αποδέκτης ασφάλειας, αλλά και ως παράγοντας σταθεροποίησης, ιδίως σε ζητήματα περιφερειακής ασφάλειας και αποτροπής αποσταθεροποιητικών παρεμβάσεων τρίτων δρώντων (NATO, 2022). Ο σχεδιασμός του «Κάθετου Διαδρόμου Μεταφορών» (Vertical Transport Corridor), ο οποίος αποτελεί προτεραιότητα του NATO για στρατιωτική κινητικότητα (military mobility), αναδεικνύει τη Θεσσαλονίκη και την Αλεξανδρούπολη ως στρατηγικούς κόμβους σε έναν άξονα που εκτείνεται μέσω Βουλγαρίας και Ρουμανίας προς την Ουκρανία.

Συνολικά, η Ελλάδα μπορεί να αναλυθεί ως περιφερειακός παράγοντας με πολυεπίπεδο ρόλο στη διαδικασία διεύρυνσης: θεσμικό, διπλωματικό, γεωοικονομικό και στρατηγικό. Η ελληνική εμπλοκή δεν συνιστά γραμμική ή μονοδιάστατη στήριξη της διεύρυνσης, αλλά υποδηλώνει τη διαρκή προσπάθεια εξισορρόπησης μεταξύ ευρωπαϊκών δεσμεύσεων, ευρωατλαντικών υποχρεώσεων και εθνικών συμφερόντων. Η κατανόηση αυτής της πολυπλοκότητας είναι κρίσιμη για την ερμηνεία της ελληνικής στάσης στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής για τα Δυτικά Βαλκάνια και για την αποτίμηση της συνολικής δυναμικής της διεύρυνσης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα διατριβή εξέτασε την ευρωπαϊκή πολιτική διεύρυνσης προς τα Δυτικά Βαλκάνια ως μηχανισμό θεσμικού μετασχηματισμού και περιφερειακής σταθεροποίησης. Η ανάλυση συνδύασε θεωρητική τεκμηρίωση, θεσμική αποτίμηση και εμπειρική αξιολόγηση με βάση τις Εκθέσεις Προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2024–2025). Τα κεντρικά ευρήματα συγκλίνουν σε τέσσερις βασικές διαπιστώσεις.

Πρώτον, η πολιτική αιρεσιμότητας παραμένει ο βασικός μοχλός επιρροής της Ένωσης, αλλά η αποτελεσματικότητά της είναι συνθήκη-εξαρτώμενη. Η ανάλυση επιβεβαίωσε τη θεωρητική παραδοχή ότι η αιρεσιμότητα λειτουργεί αποτελεσματικά μόνο όταν συνοδεύεται από αξιόπιστη προοπτική ένταξης, σαφή χρονοδιαγράμματα και εσωτερική πολιτική συναίνεση. Το Μαυροβούνιο και η Αλβανία — με στόχο ολοκλήρωσης το 2026 και 2027 αντίστοιχα — επιβεβαιώνουν ότι όταν αυτές οι προϋποθέσεις συντρέχουν, η μετασχηματιστική ισχύς της Ένωσης παράγει μετρήσιμα αποτελέσματα. Αντιθέτως, η σερβική περίπτωση καταδεικνύει ότι η αιρεσιμότητα μπορεί να παράγει εργαλειακή αντί ουσιαστικής συμμόρφωσης: τυπική νομοθετική προσαρμογή που συνυπάρχει με δημοκρατική οπισθοδρόμηση και γεωπολιτική αμφισημία. Η Έκθεση 2025 για τη Σερβία, η χειρότερη που έχει λάβει ποτέ η χώρα, αποτελεί τεκμήριο αυτής της αποτυχίας.

Δεύτερον, η πολιτικοποίηση της ενταξιακής διαδικασίας αποτελεί τον σοβαρότερο εσωτερικό κίνδυνο για την αξιοπιστία της Ένωσης. Η ενσωμάτωση διμερών διαφορών στη διαδικασία — χαρακτηριστικά στην περίπτωση της Βόρειας Μακεδονίας — μετέτρεψε ένα τεχνικό εργαλείο θεσμικής σύγκλισης σε μηχανισμό διακρατικής πίεσης. Οι επιπτώσεις υπερβαίνουν την εμπλεκόμενη χώρα, καθώς υπονομεύεται η ίδια η αρχή ότι η πρόοδος συνδέεται αιτιωδώς με τη μεταρρυθμιστική επίδοση. Όταν μια χώρα-μέλος μπορεί μονομερώς να ανακόψει την ενταξιακή πορεία ενός υποψηφίου για λόγους εκτός των κριτηρίων Κοπεγχάγης, αποδυναμώνεται το μεταρρυθμιστικό κίνητρο σε ολόκληρη την περιοχή.

Τρίτον, η πολιτική διεύρυνσης αντιμετωπίζει δομικά εμπόδια που υπερβαίνουν τη λογική της θεσμικής αιρεσιμότητας. Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, με την κατακερματισμένη πολιτειακή δομή του Ντέιτον, και το Κόσοβο, με την ατελή διεθνή αναγνώριση, αποτελούν περιπτώσεις στις οποίες η μεταρρυθμιστική πίεση της ΕΕ προσκρούει σε προβλήματα κρατικής συγκρότησης. Η αιρεσιμότητα προϋποθέτει λειτουργικό κράτος ικανό να εφαρμόσει μεταρρυθμίσεις· όπου αυτή η προϋπόθεση ελλείπει, η ευρωπαϊκή επιρροή παραμένει αναγκαστικά μερική. Η βαθμολογία ετοιμότητας 1,67/5 της Βοσνίας — αμετάβλητη μεταξύ 2023 και 2024 — αποτυπώνει την κλίμακα του προβλήματος.

Τέταρτον, η διεύρυνση έχει αποκτήσει πλέον ρητά γεωπολιτικό χαρακτήρα, γεγονός που τροποποιεί τόσο τα κίνητρα όσο και τους κινδύνους της. Η ρωσική

εισβολή στην Ουκρανία επανέφερε τη διεύρυνση ως εργαλείο γεωπολιτικής ανάσχεσης, ενώ η κινεζική χρηματοδότηση χωρίς αιρεσιμότητα και η τουρκική πολιτιστικο-οικονομική παρουσία δημιουργούν ανταγωνιστικό πλαίσιο. Η ΕΕ δεν δρα πλέον σε μονοπωλιακό περιβάλλον επιρροής, αλλά διατηρεί ένα πλεονέκτημα που κανείς εξωτερικός δρων δεν μπορεί να αντισταθμίσει: ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο θεσμικής, ρυθμιστικής και οικονομικής ενσωμάτωσης. Η Διευκόλυνση Μεταρρυθμίσεων και Ανάπτυξης (6 δισ. ευρώ, 2024–2027) και η σταδιακή ενσωμάτωση στην ενιαία αγορά (SEPA, Roam Like at Home) δείχνουν ότι η ΕΕ κινείται προς ένα μοντέλο «σταδιακής ένταξης», όπου τα οφέλη προηγούνται της τυπικής προσχώρησης.

Συνθετικά, η ευρωπαϊκή προοπτική των Δυτικών Βαλκανίων παραμένει αναγκαία αλλά όχι αυτοτελώς επαρκής. Η πρόοδος δεν είναι ομοιόμορφη ούτε γραμμική: οι τρεις κατηγορίες χωρών που προέκυψαν από την ανάλυση — προηγμένες, αμφίσημες, δομικά εμποδιζόμενες — επιβεβαιώνουν ότι η μετασχηματιστική ισχύς δεν εξαρτάται μόνο από τη σχεδίαση της πολιτικής αλλά από τη σύγκλιση εξωτερικών κινήτρων, εσωτερικών συνθηκών και γεωπολιτικών παραμέτρων. Η τυπική συμμόρφωση με το κεκτημένο, χωρίς βαθιά θεσμική εδραίωση, δεν εγγυάται μακροπρόθεσμη σταθερότητα — μια διαπίστωση που η ίδια η Επιτροπή αναγνώρισε με την πρόταση ενίσχυσης δικλείδων ασφαλείας στις μελλοντικές Συνθήκες Προσχώρησης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ευρωπαϊκή διεύρυνση στα Δυτικά Βαλκάνια παραμένει ένα ανοικτό στρατηγικό εγχείρημα σε ένα διεθνές περιβάλλον που δεν ευνοεί πλέον τις βεβαιότητες. Η αναδιάταξη της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής ασφαλείας μετά τον πόλεμο στην Ουκρανία, η επιστροφή του ανταγωνισμού ισχύος και η ενεργειακή αναδιοργάνωση της ηπείρου έχουν μεταμορφώσει τη διεύρυνση από θεσμική διαδικασία σύγκλισης σε γεωπολιτική αναγκαιότητα. Η Νοτιοανατολική Ευρώπη δεν μπορεί να παραμείνει γκρίζα ζώνη αμφισβητούμενης επιρροής χωρίς κόστος για την ίδια την Ένωση.

Κατά την εκτίμηση του γράφοντος, ο κεντρικότερος κίνδυνος για τη συνοχή της ευρωπαϊκής πολιτικής δεν είναι πλέον η «ενταξιακή κόπωση» ούτε οι εξωτερικοί ανταγωνιστές, αλλά η εσωτερική ασυνέπεια της ίδιας της Ένωσης. Όταν διμερείς διαφορές μεταξύ κρατών-μελών ανακόπτουν την ενταξιακή πορεία χωρών που πληρούν τα τεχνικά κριτήρια, ή όταν η γεωπολιτική αμφισημία ενός υποψηφίου γίνεται ανεκτή για λόγους σκοπιμότητας, η αιρεσιμότητα χάνει τη νομιμοποιητική της βάση. Η αξιοπιστία δεν μπορεί να επιμεριστεί: είτε η ΕΕ εφαρμόζει τα κριτήριά της με συνέπεια, είτε η πολιτική διεύρυνσης εκφυλίζεται σε ρητορική δέσμευση χωρίς μετασχηματιστικό περιεχόμενο.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα κατέχει θέση που υπερβαίνει εκείνη του απλού κράτους-μέλους. Η γεωγραφική εγγύτητα, η ιστορική εμπλοκή, η ενεργειακή υποδομή (IGB, FSRU Αλεξανδρούπολης, αγωγός Ελλάδας–Βόρειας Μακεδονίας) και ο ρόλος του Λιμένα Θεσσαλονίκης ως πύλης εμπορευματικής κίνησης προς τα Βαλκάνια, καθιστούν τη χώρα δρώντα με πολυεπίπεδη επιρροή. Η ελληνική στρατηγική δεν είναι ούτε αφελώς υποστηρικτική της διεύρυνσης ούτε στενά προστατευτική: εδράζεται στη ρεαλιστική αντίληψη ότι η θεσμική ενσωμάτωση της βαλκανικής περιφέρειας ενισχύει τη δική της ασφάλεια, υπό τον σαφή όρο ότι η διαδικασία δεν θίγει εθνικά συμφέροντα.

Η ανάλυση οδηγεί σε τρεις προτάσεις πολιτικής. Πρώτον, η Ένωση οφείλει να αποσυνδέσει τις διμερείς διαφορές από την ενταξιακή αξιολόγηση, θεσπίζοντας αυτόνομο μηχανισμό επίλυσης που δεν θα μετατρέπεται σε μέσο παρεμπόδισης της μεταρρυθμιστικής προόδου. Δεύτερον, η σταδιακή ενσωμάτωση στην ενιαία αγορά, που ήδη δοκιμάζεται μέσω του Growth Plan, πρέπει να επεκταθεί ως δομικό στοιχείο και όχι ως πρόσκαιρη παραχώρηση — τα απτά οικονομικά οφέλη αποτελούν τον πλέον αποτελεσματικό μηχανισμό κοινωνικής νομιμοποίησης των μεταρρυθμίσεων. Τρίτον, η ΕΕ χρειάζεται αυστηρότερη εφαρμογή της αρχής της αναστρεψιμότητας: η δημοκρατική οπισθοδρόμηση πρέπει να έχει μετρήσιμες συνέπειες, όχι μόνο ρητορικές επισημάνσεις σε ετήσιες εκθέσεις.

Η Ελληνική Προεδρία του Συμβουλίου της ΕΕ (β΄ εξάμηνο 2027) αποτελεί στρατηγική ευκαιρία. Εικοσιτέσσερα χρόνια μετά τη Σύνοδο της Θεσσαλονίκης, η Ελλάδα μπορεί να αναδειχθεί εκ νέου σε κινητήρια δύναμη της βαλκανικής διεύρυνσης — αυτή τη φορά με ισχυρότερα εργαλεία, συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα για Μαυροβούνιο και Αλβανία, και ενεργειακές υποδομές που μεταφράζουν τη στρατηγική ρητορική σε υλική πραγματικότητα. Η αξιοποίηση αυτής της ευκαιρίας προϋποθέτει ότι η ελληνική διπλωματία θα κινηθεί ταυτόχρονα σε δύο άξονες: ώθηση της ενταξιακής διαδικασίας εκεί που η πρόοδος είναι πραγματική, και σταθερή υπεράσπιση της αρχής ότι η διεύρυνση δεν μπορεί να γίνει εις βάρος θεσμικών προτύπων.

Η ευρωπαϊκή προοπτική των Δυτικών Βαλκανίων δεν αποτελεί ζήτημα γεωγραφικής ολοκλήρωσης ή θεσμικής τελειότητας. Αποτελεί ερώτημα σχετικά με το αν η Ένωση διαθέτει τη στρατηγική συνοχή να ολοκληρώσει ό,τι ξεκίνησε. Για την Ελλάδα, η απάντηση σε αυτό το ερώτημα δεν είναι ακαδημαϊκή — είναι ζήτημα εθνικής ασφάλειας.

Αριθμός Λέξεων: 12.372

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

Σχης (ΤΘ) Φώτιος Κατσάμπουλας
Σπουδαστής ΣΕΘΑ 78ης ΕΣ ΦΔΠ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

«Α» Πηγές – Βιβλιογραφία
«Β» Πίνακας Συγκριτικής Αξιολόγησης Δεικτών Συμμόρφωσης Χωρών Δυτικών Βαλκάνιων
«Γ» Χρονολόγιο Ενταξιακής Πορείας Χωρών Δυτικών Βαλκανίων

Σχης (ΤΘ)
Κατσάμπουλας Φώτιος
Σπουδαστής ΣΕΘΑ 78ης ΕΣ ΦΔΠ
17 Μαρ 26

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α» ΣΤΗΝ
ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πηγές

Α΄ Αρχεία

Council of the European Union. (2003). *Thessaloniki European Council 19 and 20 June 2003: Presidency conclusions*. Ανακτήθηκε την 15 Ιαν 26 από: https://www.consilium.europa.eu/media/20847/76279.pdf

European Commission. (2006a). *Commission Decision of 13 December 2006 establishing a mechanism for cooperation and verification of progress in Bulgaria* (2006/929/EC). Official Journal of the European Union, L 354, 14.12.2006.

European Commission. (2006b). *Commission Decision of 13 December 2006 establishing a mechanism for cooperation and verification of progress in Romania* (2006/928/EC). Official Journal of the European Union, L 354, 14.12.2006.

European Commission. (2018). Μ*ια αξιόπιστη προοπτική διεύρυνσης για τα Δυτικά Βαλκάνια και αυξημένη δέσμευση της ΕΕ απέναντί τους*. Ανακτήθηκε την 15 Ιαν 26 από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF

European Commission. (2020a). *Enhancing the accession process: A credible EU perspective for the Western Balkans* [COM (2020) 57 final]. European Commission.

European Commission. (2020b). *An economic and investment plan for the Western Balkans* (COM(2020) 641 final). European Commission.

European Commission. (2021). *Instrument for Pre-accession Assistance (IPA III) 2021–2027*. Brussels: European Commission.

European Commission. (2023). *Growth Plan for the Western Balkans* (COM(2023) 691 final). Brussels: European Commission

European Commission. (2023b). *Commission Decision repealing Decisions 2006/928/EC and 2006/929/EC* (2023/1785 and 2023/1786), 15 September 2023. Brussels: European Commission

European Council. (2023). European *Council meeting – Conclusions* (EUCO 7/23). Ανακτήθηκε την 30 Ιαν 26 από: https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7-2023-INIT/en/pdf

European Commission. (2024). *Commission adopts 2024 Enlargement Package*. Ανακτήθηκε την 30 Ιαν 26 από:

https://enlargement.ec.europa.eu/news/commission-adopts-2024-enlargement-package-2024-10-30_en

European Commission. (2024). *Albania 2024 Report*. Brussels: European Commission.

European Commission. (2024). *Bosnia and Herzegovina 2024 Report*. Brussels: European Commission.

European Commission. (2024). *Kosovo 2024 Report*. Brussels: European Commission.

European Commission. (2024). *Montenegro 2024 Report*. Brussels: European Commission.

European Commission. (2024). *North Macedonia 2024* Report. Brussels: European Commission.

European Commission. (2024). *Serbia 2024 Repor*t. Brussels: European Commission.

European Commission. (2025a). *Joint Statement between Commissioner Marta Kos and Deputy Prime Minister of Ukraine Taras Kachka. Enlargement and Eastern Neighbourhood*. Ανακτήθηκε την 15 Ιαν 26 από: https://enlargement.ec.europa.eu/news/joint-statement-between-commissioner-marta-kos-and-deputy-prime-minister-ukraine-taras-kachka-2025-12-11_en

European Commission. (2025b). *Commission Implementing Decision of 8.10.2025 on approving the second release of funds to Albania, Montenegro and North Macedonia under the Reform and Growth Facility for the Western Balkans*. Ανακτήθηκε την 25 Ιαν 26 από: https://enlargement.ec.europa.eu/commission-implementing-decision-8102025-approving-second-release-funds-albania-montenegro-and-north_en

European Commission. (2025c). *2025 Enlargement Package shows progress towards EU membership for key enlargement partners*. Ανακτήθηκε την 30 Ιαν 26 από: https://enlargement.ec.europa.eu/news/2025-enlargement-package-shows-progress-towards-eu-membership-key-enlargement-partners-2025-11-04_en

European Commission. (2025). *Albania 2025 Report*. Brussels: European Commission.

European Commission. (2025). *Bosnia and Herzegovina 2025 Repor*t. Brussels: European Commission.

European Commission. (2025). *Kosovo 2025 Report*. Brussels: European Commission.

European Commission (2025). *Montenegro 2025 Report*. Brussels: European Commission.

European Commission. (2025). *North Macedonia 2025 Report*. Brussels: European Commission

European Commission (2025). *Serbia 2025 Report*. Brussels: European Commission.

European Commission. (2025). *Joint Statement between Commissioner Marta Kos and Deputy Prime Minister of Ukraine Taras Kachka. Enlargement and Eastern Neighbourhood*. Ανακτήθηκε την 15 Ιαν 26 από: https://enlargement.ec.europa.eu/news/joint-statement-between-commissioner-marta-kos-and-deputy-prime-minister-ukraine-taras-kachka-2025-12-11_en

European Commission. (2026). *Commission Implementing Decision of 12.01.2026 on approving the first release of funds to Serbia under the Reform and Growth Facility for the Western Balkans*. Ανακτήθηκε την 25 Ιαν 26 από: https://enlargement.ec.europa.eu/commission-implementing-decision-12012026-approving-first-release-funds-serbia-under-reform-and_en

European Parliament. (2026). *Factsheet: The Western Balkans*. Ανακτήθηκε την 20 Φεβ 26 από: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/168/the-western-balkans

North Atlantic Treaty Organization. (2022). *NATO 2022 strategic concept*. https://www.nato.int

Β΄ Ιστοσελίδες

ΟΔΕΘ (2025). *Belt and Road Initiative: Ένα Γεωοικονομικό και Διπλωματικό Εργαλείο για την Κίνα*. odeth.eu/belt-and-road-initiative

Austrian Development Agency. (2013). *BIRN – A Paper Trail to Better Governance*. Ανακτήθηκε την 25 Φεβ 26 από: https://www.entwicklung.at/en/projects/detail-en/birn-balkan-investigative-reporting-network-a-paper-trail-to-better-governance

berlinprocess.de

Balkan Investigative Reporting Network (BIRN). (χ.η.). *About BIRN*. Ανακτήθηκε την 25 Φεβ 26 από: https://balkaninsight.com/about-birn/

commission.europa.eu

DESFA/NOMAGAS. (2025). *Greece–North Macedonia Gas Interconnector: Construction launch*. desfa.gr

ICGB. (2025). *Cumulative transported quantities through IGB pipeline.* icgb.eu

eeas.europa.eu

enlargement.ec.europa.eu

eu.me

eur-lex.europa.eu

Gastrade. (2024). *Alexandroupolis LNG Terminal – Commercial operations*.gastrade.gr

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Γεραπετρίτης, Γ. (2025). *Δηλώσεις Υπουργού Εξωτερικών Γιώργου Γεραπετρίτη μετά τη συνάντηση με την Υπουργό Εξωτερικών της Αλβανίας Ελίζα Σπιροπάλι*

[Δηλώσεις Τύπου]. ΑΠΕ-ΜΠΕ. Ανακτήθηκε την 20 Ιαν 26 από: https://www.reporter.gr/eidhseis/politikh/660926-gerapetritis-anagkaia-mia-nea-dynamiki-stin-evropaiki-prooptiki-ton-dytikon-valkanion

Ήφαιστος, Π. (2001). *Κοσμοθεωρητική Ετερότητα και Αξιώσεις Πολιτικής Κυριαρχίας: Ευρωπαϊκή Άμυνα, Ασφάλεια και Πολιτική Ενοποίηση*. Αθήνα: Ποιότητα.

Κουσκουβέλης, Η. (2004). *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Ποιότητα.

Κουσκουβέλης, Η. & Λίτσας, Σ. (Επιμ.) (2013). *Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία*. Αθήνα: Ποιότητα. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2001).

Κουσκουβέλης, Η. (2015). *Διπλωματία και Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Τσάκωνας, Π. (Επιμ.). (2021). *Η στρατηγική του Ελσίνκι: 20+1 χρόνια μετά*. Ι. Σιδέρης.

Υφαντής, Κ. (2012). *Διεθνής πολιτική θεωρία: Η γοητεία του ρεαλιστικού λόγου*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

Davutoğlu, A. (2010). *Το Στρατηγικό Βάθος Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*. (Μετ. Ν. Ραπτόπουλος). Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

ThPA (Thessaloniki Port Authority). (2025a). *Ανακοίνωση Οικονομικών Αποτελεσμάτων 6μήνου 2025*. ΟΛΘ Α.Ε. Ανακτήθηκε την 25 Ιαν 26 από: https://www.thpa.gr/el/announcement-for-financial-results-for-1st-half-of-2025/

ThPA (Thessaloniki Port Authority). (2025b). *Υπογράφηκε η σύμβαση για την επέκταση του Προβλήτα 6 – Ξεκινά το μεγαλύτερο έργο αναβάθμισης του Λιμένα Θεσσαλονίκης*. ΟΛΘ Α.Ε. Ανακτήθηκε την 25 Ιαν 26 από: https://www.thpa.gr/el/contract-signed-for-the-expansion-of-pier-6/

Ξενόγλωσση

Anastasakis, O. (2008). *The EU's political conditionality in the Western Balkans: Towards a more pragmatic approach*. Southeast European and Black Sea Studies, 8(4), pp. 365–377.

Armakolas, I., & Triantafyllou, G. (2020). *Greece and EU enlargement to the Western Balkans: Understanding an ambivalent relationship*. In J. Ker-Lindsay, I. Armakolas, R. Balfour, & C. Stratulat (Eds.), The National Politics of EU Enlargement in the Western Balkans. Routledge.

Balfour, R., & Stratulat, C. (2011). *The enlargement of the European Union. European Policy Centre*. Ανακτήθηκε την 20 Ιαν 26 από: https://www.epc.eu/content/PDF/2012/The_enlargement_of_the_EU.pdf

Balfour, Rosa & Stratulat, Corina (Eds.) (2015). *EU Member States and Enlargement towards the Balkans*. EPC Issue Paper No. 79. Brussels: European Policy Centre.

Bechev, D. (2012). *The Periphery of the Periphery: The Western Balkans and the Euro Crisis*. ECFR Policy Brief, No. 60. London: ECFR.

Bechev, D. (2017). *Rival Power: Russia's Influence in Southeast Europe*. New Haven: Yale University Press.

Bieber, F. (2020). *The Rise of Authoritarianism in the Western Balkans*. Palgrave Macmillan.

Börzel, T.A. & Risse, T. (2012). *From Europeanisation to diffusion: Introduction*. West European Politics, 35(1), 1–19.

Branislav Stanicek, B. & Tarpova, S. (2022). *China's strategic interests in the Western Balkans*. European Parliamentary Research Service PE 733.558.

Council on Foreign Relations. (2023). *China's massive Belt and Road Initiative.* Ανακτήθηκε την 20 Ιαν 26 από: https://www.cfr.org/backgrounders/chinas-massive-belt-and-road-initiative

Haas, E. B. (1958). *The uniting of Europe: Political, social, and economic forces 1950–1957*. Stanford University Press.

Hyde-Price, A. (2006) *'Normative' Power Europe, A Realist Critique*, Journal of European Public Policy, 13(2), pp.217–234.

Ifantis, K. & Triantaphyllou, D. (Eds.) (2008). *Multilateralism and Security Institutions in an Era of Globalization*. London: Routledge.

Kallas, K. & Kos, M. (2025). *Remarks by High Representative/Vice-President Kallas and Commissioner Kos on the 2025 enlargement package*. European Commission. Ανακτήθηκε την 20 Ιαν 26 από: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_25_2589

Levitsky, S. & Way, L.A. (2010). *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*. Cambridge University Press.

Linz, J. J., & Stepan, A. (1996). *Problems of democratic transition and consolidation: Southern Europe, South America, and post-communist Europe*. Johns Hopkins University Press.

Manners, I. (2002). *Normative power Europe: A contradiction in terms?* Journal of Common Market Studies, 40(2), 235–258.

Moravcsik, A. (1998). *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Ithaca: Cornell University Press.

Noutcheva, G. (2009). *Fake, partial and imposed compliance: the limits of the EU's normative power in the Western Balkans*. Journal of European Public Policy. Volume 16(7), pp 1065-1084.

Noutcheva, G. (2012). *European foreign policy and the challenges of Balkan accession: Conditionality, legitimacy and compliance*. Routledge.

Noutcheva, G. & Aydın-Düzgit, S. (2012). *Lost in Europeanisation: The Western Balkans and Turkey*. West European Politics, 35(1), 59–78.

Proroković, D. (2025). *China's Road to the Balkans: The Belt and Road Initiative and the Reconfiguration of Regional Relations*. MGIMO Review of International Relations.

Radaelli, C. M. (2003). *The Europeanization of public policy*. In K. Featherstone & C. M. Radaelli (Eds.), The politics of Europeanization (pp. 27–56). Oxford University Press.

Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (Eds.). (2005). *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. Cornell University Press.

Sjursen, H. (2006). *What kind of power?* Journal of European Public Policy. Volume 13(2), pp 169-181.

Scicluna, N. (2023). *Pushing the EU's Boundaries: Enlargement and Foreign Policy Actorness after the Russian Invasion of Ukraine*. JCMS: Journal of Common Market Studies, 61(S1).

Shopov, V. (2025). *"Eyes wide shut: How to read China's playbook in the Western Balkans."* European Council on Foreign Relations (ECFR), Policy Brief, November 2025. Ανακτήθηκε την 20 Ιαν 26 από: https://ecfr.eu/wp-content/uploads/2025/11/Eyes-wide-shut-How-to-read-Chinas-playbook-in-the-Western-Balkans-v1.pdf

Stanicek, B. (2020). *A new approach to EU enlargement*. European Parliament.

Vachudova, M. A. (2005). *Europe undivided: Democracy, leverage, and integration after communism*. Oxford University Press.

Zeneli, V. (2024). *Chinese Influence in the Western Balkans and Its Impact on the Region's European Union Integration Process*. IWM – Institute for Human Sciences, Europe's Futures Programme. Ανακτήθηκε την 20 Ιαν 26 από: https://www.iwm.at/blog/chinese-influence-in-the-western-balkans-and-its-impact-on-the-regions-european-union

Zweers, W., Shopov, V., van der Putten, F.P., Petkova, M. & Lemstra, M. (2020). *China and the EU in the Western Balkans: A zero-sum game?* Clingendael Report. Ανακτήθηκε την 20 Ιαν 26 από: https://www.clingendael.org/sites/default/files/2020-08/china-and-the-eu-in-the-western-balkans.pdf

Vachudova, M. A. (2014). EU leverage and national interests in the Balkans. Journal of Common Market Studies, 52(1), 122–138.

Σχης (ΤΘ)
Κατσάμπουλας Φώτιος
Σπουδαστής ΣΕΘΑ 78ης ΕΣ ΦΔΠ
17 Μαρ 26

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β» ΣΤΗΝ
ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ
ΔΕΙΚΤΩΝ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗΣ ΧΩΡΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

Δείκτης	Μαυροβούνιο	Αλβανία	Σερβία	Β. Μακεδονία	Βοσνία-Ερζεγ.	Κόσοβο (α)
Βαθμολογία ετοιμότητας 2024	**3.20**	**2.80**	**3.11**	**3.09**	**1.67**	**2.02**
Βαθμολογία ετοιμότητας 2023	3,12	2,74	3,07	3,03	1,67	1,98
Μεταβολή 2023 - 2024	+0,08 ↑	+0,06 ↑	+0,04 ↑	+0,06 ↑	0,00 -	+0,04 ↑
Ποιοτικοί Δείκτες (Κλίμακα: 1-Ελάχιστη, 2-Χαμηλή, 3-Μερική, 4-Σημαντική, 5-Υψηλή)						
Θεσμική συμμόρφωση	5 – Υψηλή	4 – Σημαντική	4 – Σημαντική	3 – Μερική	2 – Χαμηλή	3 – Μερική
Ουσιαστική εφαρμογή	4 – Σημαντική	3 – Μερική	2 – Χαμηλή	2 – Χαμηλή	1 – Ελάχιστη	2 – Χαμηλή
Θεσμική εσωτερίκευση	3 – Μερική	3 – Μερική	2 – Χαμηλή	3 – Μερική	1 – Ελάχιστη	2 – Χαμηλή
Πολιτική βούληση	5 – Υψηλή	5 – Υψηλή	2 – Χαμηλή	4 – Σημαντική	1 – Ελάχιστη	4 – Σημαντική
Ευρωπαϊκή επιρροή (leverage)	5 – Υψηλή	5 – Υψηλή	2 – Χαμηλή	2 – Χαμηλή	1 – Ελάχιστη	2 – Χαμηλή
Πρόσθετοι Δείκτες						
Ευθυγράμμιση ΚΕΠΠΑ	Πλήρης	Πλήρης	Μερική	Πλήρης	Μερική	Πλήρης
Ένταξη ΝΑΤΟ	Ναι (2017)	Ναι (2009)	Όχι	Ναι (2020)	Όχι	Όχι (β)

Δείκτης	Μαυροβούνιο	Αλβανία	Σερβία	Β. Μακεδονία	Βοσνία-Ερζεγ.	Κόσοβο (α)
Κύριες προκλήσεις 2025	Track record κράτους δικαίου, πολιτική πόλωση	Διαφθορά, ελευθερία μέσων, δικαιώματα ιδιοκτησίας	Δημοκρατική οπισθοδρόμηση, γεωπολιτική αμφισημία, πόλωση	Διμερής διαφορά με Βουλγαρία, δικαστική μεταρρύθμιση	Δομή Ντέιτον, κατακερματισμός, αποστασιοποίηση Republika Srpska	Διάλογος Βελιγραδίου-Πρίστινας, ελλιπής αναγνώριση
Στόχος ολοκλήρωσης	**2026**	**2027**	Απροσδιόριστο. (22 κεφ. ανοιχτά, 2 κλεισμένα)	Απροσδιόριστο. (0 κεφ. ανοιχτά)	Απροσδιόριστο. (δεν έχουν ξεκινήσει)	— (δυνητ. υποψήφιο)

Παρατηρήσεις:

α. Κόσοβο: δυνητικά υποψήφιο κράτος (αίτηση Δεκ. 2022). Δεν έχει εκδοθεί γνωμοδότηση λόγω μη αναγνώρισης από 5 κράτη-μέλη ΕΕ (Κύπρο, Ελλάδα, Ισπανία, Ρουμανία, Σλοβακία).

β. Κόσοβο δεν είναι μέλος ΝΑΤΟ αλλά φιλοξενεί την αποστολή της KFOR.

γ. Κλίμακα ετοιμότητας (Ευρ. Επιτροπή): 1 = early stage, 2 = some level of preparation, 3 = moderately prepared, 4 = good level of preparation, 5 = well advanced.

δ. Κλίμακα ποιοτικών δεικτών: Αξιολόγηση γράφοντος βάσει Εκθέσεων Προόδου 2024–2025 και ανάλυσης Κεφαλαίου 5. 1=Ελάχιστη, 2=Χαμηλή, 3=Μερική, 4=Σημαντική, 5=Υψηλή.

ε. Σημείωση Αλβανίας: Η βαθμολογία 2,80 αντανακλά τον μέσο όρο ΟΛΩΝ των 33 κεφαλαίων. Η ταχεία πρόοδος 2024–25 (4 clusters ανοιχτά, 28 κεφάλαια) αναμένεται να αποτυπωθεί στο Enlargement Package 2025.

Πηγές: European Commission, Enlargement Package 2023 & 2024. European Western Balkans (30 Οκτ 2024). European Parliament Factsheet (Ιαν 2026).

Σχης (ΤΘ)
Κατσάμπουλας Φώτιος
Σπουδαστής ΣΕΘΑ 78ης ΕΣ ΦΔΠ
17 Μαρ 26

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Γ» ΣΤΗΝ
ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΕΝΤΑΞΙΑΚΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΧΩΡΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

Ορόσημο	Μαυροβούνιο	Αλβανία	Σερβία	Β. Μακεδονία	Βοσνία-Ερζεγ.	Κόσοβο
Υπογραφή Συμφωνίας Σταθεροποίησηςκαι Σύνδεσης (SAA)	Οκτ 2007	Ιουν 2006	Απρ 2008	Απρ 2001	Ιουν 2008	Οκτ 2015
Έναρξη Ισχύος ΣυμφωνίαςΣταθεροποίησης και Σύνδεσης (SAA)	Μαΐ 2010	Απρ 2009	Σεπ 2013	Απρ 2004	Ιουν 2015	Απρ 2016
Υποβολή Αίτησης Ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση	Δεκ 2008	Απρ 2009	Δεκ 2009	Μαρ 2004	Φεβ 2016	Δεκ 2022
Χορήγηση Καθεστώτος Υποψήφιας Χώρας	Δεκ 2010	Ιουν 2014	Μαρ 2012	Δεκ 2005	Δεκ 2022	Εκκρεμεί
Χρόνος Αναμονής από Αίτηση έως Καθεστώς Υποψηφίου	2 έτη	5 έτη	~2,5 έτη	~1,5 έτη	~6,5 έτη	—
Έναρξη Ενταξιακών Διαπραγματεύσεων	Ιουν 2012	Ιουλ 2022	Ιαν 2014	Ιουλ 2022	Μαρ 2024 (απόφαση)	—
Χρόνος Αναμονής από Καθεστώς Υποψηφίου έως Διαπραγματεύσεις	1,5 έτη	8 έτη	2 έτη	17 έτη	~1,5 έτη	—

Ορόσημο	Μαυροβούνιο	Αλβανία	Σερβία	Β. Μακεδονία	Βοσνία-Ερζεγ.	Κόσοβο
Αριθμός Ανοιχτών / Κλεισμένων Διαπραγματευτικών Κεφαλαίων	33/33 ανοιχτά, 7 κλεισμένα	28/33 ανοιχτά (Οκτ 2025)	22/35 ανοιχτά, 2 κλεισμένα	0 ανοιχτά (screening ολοκληρώθηκε)	Δεν έχουν ξεκινήσει	—
Ένταξη στο ΝΑΤΟ	Ιουν 2017	Απρ 2009	—	Μαρ 2020	—	—
Εκτιμώμενος Στόχος Ένταξης στην ΕΕ	~2028	~2029–2030	Απροσδιόριστος	Απροσδιόριστος	Απροσδιόριστος	—

Παρατηρήσεις:

α. Η αναμονή 17 ετών της Β. Μακεδονίας μεταξύ καθεστώτος υποψηφίου (2005) και έναρξης διαπραγματεύσεων (2022) είναι η μεγαλύτερη στην ιστορία της ευρωπαϊκής διεύρυνσης. Οφείλεται αρχικά σε ελληνικό βέτο (ονοματολογικό ζήτημα, επιλύθηκε με Συμφωνία Πρεσπών 2018) και στη συνέχεια σε βουλγαρικό βέτο (ζήτημα ταυτότητας/γλώσσας).

β. Η Αλβανία, αν και υπέβαλε αίτηση νωρίς (2009), περίμενε 13 χρόνια για την επίσημη έναρξη διαπραγματεύσεων, κυρίως λόγω σύνδεσης με τον φάκελο Β. Μακεδονίας.

γ. Η Σερβία παρά τα 22 ανοιχτά κεφάλαια, έχει κλείσει μόνο 2 — ρυθμός πρόοδος ουσιαστικά στάσιμος λόγω δημοκρατικής οπισθοδρόμησης και μη ευθυγράμμισης με την ΚΕΠΠΑ.

δ. Τα εκτιμώμενα χρονοδιαγράμματα ολοκλήρωσης (~2028 για Μαυροβούνιο, ~2029–30 για Αλβανία) βασίζονται σε δήλωση ΥΠΕΞ Kallas (Νοέ 2024): νέα μέλη ΕΕ μέχρι 2030.

Πηγές: European Commission Enlargement Package 2024, European Parliament Factsheet (2026)